

PDF Compressor Free Version

Энэсэдэми

○ Нам улууһун хаһыата ○

Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

1935 сыл алтынны 5 күнүгэр төрүттэммитэ

1996, 2005 сылларга республика бастың хаһыата

2009 с.
Алтынны ыйын

10

күнэ

Субуота
№ 124-125
(10260)

Кыстык хаамыта

МОДУККА — САҢА КОТЕЛЬНАЙ

«Технология Севера» фирма биһиги улууһу кытта үлэлэспитэ 6-7 сыл буолла. Гааһынан оттуктанар бэртээхэй котельнайдары тутарынан дьарыктанар. Оннук 5 котельнайы туппута энкилэ суох үчүгэйдик үлэли тураллар. Ааспыт сайын алтынны, Модут нэһилиэгэр эргэ оскуоланы ити тэр котельнайы туппутун көрө онно бардыбыт. Уһун күһүнү ардахтар кэннилэриттэн суол төһө да мөлтөөтөр, биһиги саңа объекте көрөр баҕабыт кынагыгар уйдаран өр-өтөр гымматыбыт. Модупутугар тийэн кэллбит. Учаастак ыстаарсай маастара Гоголев Иван Гаврильевич күүптү киһи быһытынан тиэтэйэ-сарайа быһа оскуолаҕа илтэ. Саңа тутуу корпусу ыраахтан дьэндэйдэн көһүннэ. Урукку самналлыбыт, сиргэ тимирбит котельнай фонугар атын көстүү.

Котельнай иһэ сүрдээх ыраас, барыта күннэтэ суулар-сотулар эбит. Оператордар аан бастаангыттан оннук бэрээдэги сокуон быһытынан ылыммыттар. Бэйэлэрэ иһирдэ тапчаканан сылдыаллар.

Оператордар Мухин Иннокентий Николаевич, Петров Дмитрий Прокопьевич, Пахомов Андрей Алексеевич, Васильев Анатолий Иванович бары уһундук кочегардабыт, 7-12 сыл ыстаастах үлэһиттэр эбит. Аңардас бу объекка үлэлээн оскуолаларын бэйэлэрин олохторун, сорох чааһынан аабынар дьон. Кэргэттэрдээхтэр, оҕолоро оскуола үөрэнээччилэрэ. Бу котельнай киһилэри иитэр-аһатар, оҕолорун үөрэтэр. Онон улахан бэриниллэх дьон. Ол туһунан бэйэлэрэ да билинэн этэллэр: «Гаас киһирэрин уһундук кэргэтибит, оператор үөрэбэр үөрэннбит, онон бу биһиги бэйэбит уруккубут, билингитибит, инникибит. Биһиги иккис дьыбыт, иитэр-аһатар сирбит. Онно сөптөөх үлэһиттэр буолар кыһаллабыт, буолуохпут даҕаны», — дири ыстаарсай оператор Иннокентий Мухин. Кэпсэтэ олорон көрдөххө, уолаттар сүрдээх өрө көтөүллэн, үөрэн-көтөн кэпсииллэр, кэпсэтэллэр. Уурбут-туппут курдук ис-кирбэх онгоһуулаах сынныалан хос, иһирдэ гуалет, душ, телевизор, телефон барыта баар. Кырдык киһи үлэлиригэр бары усубуолуула барыта баар. Уот барар түбэлтэтигэр — дизельнэй электростанция. Бэйэтэ автоматическайдык үлэлиир — холбонон, арахсар. Атын таһырдыан сылдыар ааннаах. Оператор ол хоско кирибэт даҕаны. Ыстаарсай маастар Иван Гоголев салгыы кэп-

сиир: «Бу объекте подрядчиктар сүрдээх түргэнник туттулар. Алта киһиттэн састааптаах Александр Миндрусов салайааччылаах Киргизияттан сылдыар биригээдэ бэс ыйын 1 күнүттэн саҕалаан баран от ыйын 10-гар бүтэрэн барбыттар. Олохтоонунга, астарын-үөллэрин тэрийиңгэ олохтоох дьаһалта баһылыга Осипов Василий Васильевич сүрдээбин көмөлөстө уонна ылсан үлэлэстэ. Ол түмүгүн бэйэн көрөү. Онон киһиэхэ улахан махтал».

Итинник, ханна дьаһалта ылсыһар, үлэлэһэр сиригэр туох барыта кыаллар, түргэтир. Бу манна — тыһынаах холобур. Аны ититиллэр объекте — оскуоланы бэйэтин көрө билэ табыстыбыт. Сылаас дьыа ааны аһааккын кытта биллэр — илгына түһэр. Эбиттэн күннэ буолан оҕолор суохтар, айдааннара иһилибэт. Аһыйах учуутал баар. Директор Гуляев Владимир Иванович суох буолан биэрдэ, онно хата уруккуттан билэр киһим, физика учуутала Кутуков Николай Николаевичи көрсөн хайдах-туох санаалаарын ыйыталастым. «Бу оскуола 1975 сылтан 35-с сылбын үлэлибин. Ити боһуруоһа кочегартан тутулуктаах буолаҕа. Сорох сыл иккилээтэ тонор эгитит. Аллаара уонна үөһэ этээстэргэ температура араастаһыта наһаа улахан буолар этэ. Үөһэ 20 буолаҕа алаара 10 кыраадыс буолар. Оннук аны буолбата буолуо дии саныбын. Мин кабинетим аллаара баар. Онно билигин 24 кыраадыс. Оннук ханан да буолбат этэ. Оператордар киһи эрэнэр дьон. Биһиги коллективка үлэлэһиттэрэ ыраатта. Оҕолоро манна үөрэнэллэр. Онно биһиги эрэнэбит». Элбэи эпхэккэ судургутук аһыйах тыһынан быһааран биэрдэ.

Дьэ итинник. Бэйэм чааһым, саңа котельнайы көрөн, астынан кэллим. Уонна билэр фирмам туппут буолан, бүк эрэнэбин. Модут оскуолатын элбэч сылаах эрэйэ аны бүтүтэ ини. Салгыы улуус салалтата инвест-бюджет былааныгар киллэртэрэн, улуус котельнайдарын реконструкциялааһынга, ханна суох сиригэр саналыы тутууга күүскэ үлэлэһиттэхтэ. 2010 сылга былааннар саңардыллан онгоһуллалара чуолкай. Онно бытааран биэриимэххэ.

Андрей КОБЯКОВ,
ОдькХ пресс-киһин салайааччыта

Хайдах олордугут, ыаллар?

ИСКРАЛАР ХАМСАННЫЛАР

Быйылгы самаан сайын искраларга ситиһини, үтүө түмүктэри тосхойдо. Ол курдук сөрүүн, үөнэ-көйүүрө суох күннэр туран биэрэн дьон-сэргэ да күүрэннэхтик дьаһанан үлэлээн сүөһү, сылгы балайда төлөһүйдэ, торолуйда, от да элбэхтик оттонно, үүт да үрүлүччү ыанна. Нэһилиэк дьонно оттоонун былаанын 115%, үүтү 110 т оннугар 120 т «Эрэл» ТХПК үүтү тутар, арылыыр сыаҕар тутардылар. Онно хаалбыт ыйдарга үүтү салгыы туттарарга эбии квота туруорсан үлэли сылдыаллар.

Сүөһү, сылгы төрүүбэ да куһаҕана суох. Төрүүхтээх 71 ынах бары төрөөбүттэр. 92 биэттэн 78 кулуну ылбыттар. Ити түмүгэр быйылгы кыстыгы 194 төбө ынах сүөһүлэх, 112 сылгылаах саҕа-лыхтаахтар.

Искралар күөн туттар баһынай хаһаайыстыбылара: «Дьаанда» (сал. Д.Д. Парников) уонна «Хойоно» (сал. И.Т. Рожин) сүөһүнү, сылгыны этэнгэ сайылаптыгарын таһынан кимнээхэр да элбэх, хаачыстыбалаах

оту бэлэмнээтилэр. Нэһилиэккэ тэриллит «Төлкө» т/х потребительскай кооператив (сал. Л.Н. Местникова) 11 чааһынай ыалтан 63 ынарына түмөн үүтү барылааччы ыатылар. Ону собуокка туттаран дохуоту балаҕа ылар кыахтаннылар. Соруудахтарын аһара толорон эбии 14 т квотаны ыллылар. Онтон «Дьүкээбил» диэн индивидуальная предприниматель В.В. Дьяконов хаһаайыстыбыта атыттартан итэҕэһэ суох үлэлээн 14 т үүтү туттарар былаанын эмиэ куоһарбыт. Онно эбии 1,5 т квотаны ылан үлэлэһэ сылдыар.

Онно ааспыт сыллардааҕар искралар быйылгы үтүө сайын быһаангыттан маппатахтар. Биллэн турар бу уустук кэмгэ ол улаханник көмөлөһүө. Тэтиги ыһыктыбакка кыстыкка кирири тэрээһин үлэлэрин кэмгэр толоруу, хаачыстыбалаахтык ыыттарарына аан маңнайгыттан сүөһү туруутун хамсаппатахтарына сүөһүнү элбэтэн энчирэппэккэ кыстатар, төрүүбүтү ылар, үүтү да инники сыллар-

дааҕар лаппа элбэҕи ыыр, туттарар, дохуоту үкэстэр, олохторун дьонундук онгостор суолга үктэнэн эрэллэрэ олус кэрэхсэбиллээх.

Нэһилиэккэ 22 киһи үлэтэ суох учуотугар турар, хаһаайыстыба хайа да көрүгэр ыстан түбүгүрбэт дьонно, бэйэ нэһилигин иһигэр үлэ булан аһыйа-абаттара дьиксиннэриилээх. Быйыл бу дьонтон 4 киһи улуус киһин араас тэрилтэлэригэр үлэ булбуттар. Онно кырдык үлэтэ суох киһи ахсаана 4 киһинэн аһыйабыт курдук. Нэһилиэк бэри тэрилтэлэрэ кыһыны этэнгэ атаарыга бэлэмнэр. Саңа оскуола дьыэтэ тутулан эрэр. Акылаата түһэриллэн бүшпүт. Оскуолаҕа аанан нэһилиэк 130 куб м тутуу маһын бэлэмнээн киллэрибит. Быйыл эбии 150 куб м кэрдиллэхтээх. Ону субуотуньуктаан бэлэмнээхтээхтэр. Бу тутуу таһынан дьаһалта аанан административнай дьыэ уонна олохтоох ФАП-ка аанан урукку маһаһын дьыэтэ саңардыллан онгоһуллуохтаах. Кыра нэһилиэккэ былаан кырата суох. Ол эрээри дьон-сэргэ туруннаһына тугу кыайбатаҕай?

Иннокентий ИВАНОВ

Хайдах олордугут, ыаллар?

«ИСТЭР» ТҮБҮКТЭЭХ КҮННЭРЭ

Тыа нэһилиэгэр түбүктээх сайыммыт сылаас тыһа ыраатан, кыстыкка бэлэмнэнэр көмүс күһүмүт сөрүүн салгына ыга кууһан кэллэҕэ. Үлэ-хамнас күн-түүн элбээн, күннээҕи түбүк үкэсэн, сиргэ-тыаҕа сырыы лаппа аһыйаата.

«Истер» бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта Бережнев И.И. кытары кэпсэтии түбүктээх күннэри туоһулуурга дылы. Кэпсэтибит сүөһүгэ дорооххой аһылыгы, оту бэлэмнээһинтэн саҕалаанна. Былааннамыт 250 т оннугар 300 т оту оттообуттар. Балаһан ыйыгар дылы 46 т 93 кг үүтү государствога туттарбыттар, ол иһиттэн 14 т 5 кг биридиллэн ыаллартан. Тоҕус ый түмүгүнэн 61 т үүтү туттарар былааннаахтара кыайтарбатах. Биричиинэтэ да биллэр эбит, 32 ынара ынахтара маститтааннар балайда эрэйдээбиттэр да, ороскуотурбуттар да.

От хаҕдарыһыта 35 т күөх маассаны сүөһүлэригэр сиппиттэр. Сайылыктарыгар автодоилканы киллэртэрэн ынахтарын дойканан ыбыттар. Уот кыайан кирибэккэ станциянан уоттанан олордугар. Билигин кыстык хотонноругар кириэн тураллар. Дойка тангылыбыт. Кыстыкка ынара ынаһын элбэтэр былааннаах. Тоноругу буолаһына эт-ас туттарыта саҕалаһабын, сүөһү туттарар былааннаахтар. Кыстыкка 60 ынара ынах, 48 субай, 40-ча бороон, 30-ча тыһаҕас баар. Үс доярка, 1 бостуук баар, ис-тас үлэҕэ 1 үлэһит наадатын ахтан аһарда. Сүөһү көрүүтэ, үүт-ас бэлэмнээһинин түбүгэ ханан да аһыйабатын, түбүгэ күн-түүн элби турурын туһунан Иван Иванович санаатын үллэһиннэ. Кыһынны оту эбии атыластаһына эр ыанньытын элбэтиэхтээгин аһына. Тыа киһитэ барахсан сүөһүтүн тула мөүстэһинэ эр аһый-сири кыһалдыгыгар кыпчыттарыа суоҕа буолаахтыа.

Т. НИКОЛЬСКАЯ,
Никольскай

УЛУУС КИИНЭ СЭРГЭХ

Улууспут киин нэһилиэгэ — Намна туох сүрүн үлэ-хамнас, тэрээһин бара турарын «Ленскэй нэһилиэк» МТ дьаһалтатын баһылыгы солбуйааччы С.Д. Кобякова манньк кэпсэтэ.

Бу күннэргэ нэһилиэк иһинээҕи автобус сырыытын саҕалаабыт. Бэлиэтээн эттэххэ, республикаттан субвенция көрүллэн саңа автобус ыларга харчы тыһылыбыт. Онно сотору кэминэн саңа автобустаныахпыт.

* * *

Правительство капитальной өрөмүнгэ диэн 3 мөл. солк. үбү көрбүт. Бу сууман Чернышевская 22, 30 N-дээх дьыэлэрин ити тэр ситимнэрэ, ити, тымны уу сүүрэр турбалара уларытылыбыттар. Маны сэргэ Ленин аатынан уулусса 7, 9, 11, 13 N-дээх дьыэлэрин кырыһыһа саңардылыбыттар. Манньк саңарды үлэтин кэлэр сылга эмиэ былааннылылар.

* * *

«Сүрэхпит сылааһын — оҕолорго» суол быһылаанын түмүгэр тулаһаах хаалбыт оҕолорго көмөлөһөр сыаллаах аһымал акцияра «Ленскэй нэһилиэк» МТ дьаһалтата 10 тыһ. солк. уу харчынан биэрбит. Итинээ оҕолор олордор дьыэлэрэ гаастанарыгар көмөлөһүөҕэ.

* * *

Аан дойдутаағы Сааһырбыт дьон күнүн көрсө, кырдыаҕастар балаһанарыгар бу дьоро күн буруйдаахтарын көрүстүлэр. Манна улуустаағы социальная харалта управленийттан, пенсионнай фондаттан сүрүннүүр специалистар кэлэн кырдыаҕастар муһаарар, өйдөмөт ыйытыларыгар хоруйдаатылар. Бэрт үгүһү быһааран, ситими кэпсэттилэр. 50 сыл биригэр олордуг Т.А., А.И. Сысолятиннары, 80 саастарын туолбут С.Д. Попову, П.С. Ядрихинскайы уонна 88 саастаах В.И. Звереваны эвэрдэлээтилэр.

Барыта 80-ча сааһырбыт дьон мустан эдэрдэр үтүө тылларын, ырыаларын-тойуктары иһиттилэр, көрдөөх, бэтихэлээх оонһууларга кытыннылар. Онно бэркэ сэргэхсийэн, астынан тарҕастылар. Бэлиэтээн эттэххэ, дьоро күнү «Коробейники» (сал. О.А. Новгородова) ансаамбыл олус киэргэттэ. Аны кэлэр нэдиэлэҕэ түөлбөлэринэн ийэлэри эвэрдэлиэхтэрэ.

* * *

Алтынны 10-11 кв. Дьокуускайга бири дойдутаахпыт, саахыматчыт А.И. Кутукова бириһигэр республикатаағы турнир ытытылар. Күрэхтэһини саахыматчыт дьыэ кэргэн уонна дуобат федерацията тэрийэллэр. Бу тэрээһинтэн Ленскэй нэһилиэк туора турбакка кытыһар, баран кыттар санаалаах.

Л. УВАРОВСКАЯ

«ЫЙЫТ — ХОРУЙДУУБУТ»

Тел. 41-3-32, 41-4-96

Ивановтар, Нам сэл.:

— Нэһилиэкпит кытыһытыгар, саңа кыбаарталларыгар олордор ыалларга көрдөһөрүтүрдүн тоҕо телефон линияты тардыбаттарый? Холобура, Чернышевская 62-гэр 12 ыал баарыттан, икки эр ыал телефоннаах. Киллэри сыаната төһөнү?

«Сахателеком» ОАО пресс-сулууспата:

— 80-с сылларга тутулуубут Чернышевская 62 дьыэҕэ тутаччылар телефон линията тардыллар усулуобуйатын учуоттабаккалар, баччаанга диэри дьыэҕэ телефон киллэргэргэ техническай кыах суох этэ. Быйыл балаһан ыйыгар «Сахателеком» ОАО Намна DECT саңа технология көмөтүнөн телефон сибээһин, боробулуохата суох (беспроводной), салгыһынан олохтоото. Онно Нам сэл. олохтоохтор, бука бары, дьыэлэригэр телефон киллэртэрэллэригэр усулуобуйа тэрилиннэ. Сайаапкалары «Сахателеком» ОАО расчетнай-сервиснэй киһинигэр Нам сэл. Ленин уулуссатын 4-гэр, тел. 41-2-45 ылабыт.

Бэлэмнээтэ Л. УВАРОВСКАЯ

Улууска сиринэн дьарыктаны 200 сылын

ӨЛГӨМ ҮҮНҮҮ ИҢИН

PDF Compressor Free Version

Ааспыт нэдиэлэбэ, алтынны 2 күнүгэр Нам дьоно-сэргэтэ, ыгырылылаах ыалдыктар улууспутугар сир үлэтэ саҕаламмыта 200 сылын үөрүүлээх быһыыга-майгыга түмсөн бэлиэтээтилэр. Бу тэрээһин кыттылаахтара сиргэ үлэни күүһүрдэргэ, сиртэн ылыллар үүнүү өлгөмө киниттэн бэйэтиттэн улахан тутулуктаах, өбүгэлэрбит саҕалаабыт дьонун дьарыктара кинилэр ыччаттарынан салҕаныахтаах, сайдыахтаах дьон биир түмүккэ кэллилэр.

Хаартыскаҕа: Намна сирин оҕоруу төрүтэммитэ 200 сылын бэлиэтээһин үөрүүлээх түгүннэрэ.

Иннокентий Иванов
түһэриилэрэ

Улууска ытыллыахтаах аҕа саастаах дьонго дьоро күннэр үөрэх управлениетын ыгырыгытынан 2 №-дээх орто оскуола Дьокуускайтан Опера уонна балет театрын народнай уонна үтүөлээх ааттаах-суоллаах И. Степанов, Анегина Ильина, С. Оконешников, М. Попова, М. Николаева, А. Емельянов курдук бөдөн артыыстар театр директора Г.Г. Местников салалталаах тахсан З.П. Винокуров композитор айымньыларыттан ыллаан-туойан күндү бэлэҕи оҕорбуттарыттан саҕаланна.

Саала иһэ ытыс тыаһынан ыһыргыда, сорохтор тэннэ ыллаһа олордолор. Ветераннар санаалара көтөүллөн, үөрүү-көтүү добуһуолланан хаартыскаҕа түстүлэр. Урукку өттүгэр куустуһан, илии ту-

нас араас ньымаларыгар такайбыттара баһаам эбит. Мин эмиэ хаһан эрэ дьаһайса сылдыбыт кэмнэрбин сыаналаан, тэннин тутан баран очтооҕу да сорох билигин үлэлэри оҕоруохха сөбүн дьэ өйдөөн самна түһэн ыллым.

Салгы учууталлар мустан ветераннарга сыһаннаах дьоро киһэ саҕаланна. Маннай үөрэнээччилэр тахсан учууталлары эбэрдэлээн үнүкүү-битии, ырыа-тойук анардаах кылгас эбэрдэни, махтал тылын эттилэр. Онтон кэлин иэйии киһэтэтин муһатын эдэр учууталлар бэйэлэрин илиилэригэр эрэллээхтик туттулар. Кинилэр юбилей учууталлары, олимпиада өр сылларга манна математиканын үлэлээбит А.П. Протождьяко-

У Ч У У Т А Л К У Н У Н Э Н

ВЕТЕРАННАР ДЬОРО КИЭҤЭЛЭРЭ

туһан көрсүспэт бэйэлэрэ дьахтарыттан, эр киниттэн тутулуга суох кэмчирэйбэккэ итиитик атарыстылар.

Бу күнтэн кэлин оскуолалар дьонун дьаһалы бэйэлэрин түөлбөлөрүгэр бырааһынныктыгылар. Мин 2 №-дээх оскуола ыгырылынним. Хаһыаттан ааҕан бу оскуола республика таһымынан ытыллар тэриллилэр кииннэригэр биридэстэрэ буола үүммүтүн билэ сылдыбын. Онон эрдэ кэлэн оскуоланы аллараттан үөһэ кэрийэн көрдүм. Өтөрдөөбүтэ ветеран учуутал Л.С. Пестерева үлэспит музейа республика оскуолаларыттан бастаан маннайгы миэстэбэ тиксэр чыстэммитэ. Билигин балайда кыра хоско көспүт ээрэри, иитэр үлэ суолтатын үрдэтэри экспонаттар үксэтиллэн, тупсарыллан аллараа этээскэ киэнник, көстүүлээхтик тардыллан кэбиспиттэр. Ааспыт сылларга курдук дьиппиэрэн көрбүтүм-уолуйа, дьиксинэ көрүстүм. Буулдыаттан үүт-баас ылбыт, билиэнгэ түбэһэн эрэйи-муну билбит комсомолецтар эйигин утары уоттаах харахтарынан сүптү көрөн тураллара, олоролоро соһумар, киһи этин сааһын аһар дьулаан көстүү. Биир үксүн бэйэм сэрии оҕотунан сурабырбыт киһи оччолорго оккупированнай дойдулартан сэрии кыһарҕанын билбит мөлгөх таһаастаах оҕолор, эдэркээн учууталлары кытта аалсыбытым да таайан быһыылаах, улаханник хараһынним.

Санньар аргыстаах үөһэ этээскэ тахсан иһэн наар үөрүү, кэрэ көккэлээбит хартыыналарыгар түбэстим. Былырынын эрэ бу оскуола үлэли кэлбит черчение учуутала Местникова Ф.К. 14-16 саастаах үөрэнээччилэри мунһан флористикаҕа үөрөспүт, уйулдаларын уһунунан, талааннарын арылбыт. Оскуола администрацията Фекла Коммунарова айылҕаттан туһаайыллыбыт кыаһын өйөөн бэртээхэй араамаларга оҕолор оҕоһуктары олордутаалаабыта дьингээх худоһунуулар үлэлэрин курдук буолбут. Оҕолор бэйэлэрин ис сүрэхтэн тахсыбыт үлэлэрин киэн тутта, эбиитигэр учууталларын динир ытыктабылынан көрсөллөрө саарбахтамат. Оо, төһөлөөх учуутал айар баҕата өйөмөккө хаалбыта буолуой? Дьинэр тэрилтэ энтузиастарынан, кинилэр үтүө холобурдарын багыһар дьонунан тутуллан үлэлир-хамсыыр, дьонго биллэр-көстөр. Манна бэйэ-бэйэни өйдөөһүн, өйөһөн иитэр-үөрэтэр ньыманы саҕа ирдэбилгэ дьүөрэлээн үлэлэһэр буолтар. Дьэ бу өрүү тэпсэ сылдыр үүнээйилэрбитин сыа-сым курдук тутан, көрбүт эрэ барыта хайгыыр гына оҕордохторо. Талааны, дулууру арыыйы туһунан талаан. Мин аһары баран документацияларын хаһыстым. Үөрэхпит управлениетын үлэһиттэрэ дьаһайбыттара, үлэ-хам-

нованы куораттан ыгыран истинник, дорҕоонноохтук, үнүкүү-битии, ырыа эгэрдэһэн айхалаатылар. Кинини билигин сааһыран араас тэрилтэлэргэ үлэлиир 80 с. выпускниктара, ол иһигэр улууспутугар биллэр спортсмен С.П. Ядреев уола, кулгаахха, мунһа, куолайга хирург-врач Александр Сивович тахсан эбэрдэлээн учууталларын үөрүүтүн эбистэ. Администрация, профком уһундук үлэспит директору хаһаайыстыбаннай үлэбэ солбуулар Лидия Александровна, оскуола ис-тас үлэтин кыраагытык бэрийэр Вера Константиновна, Андрей Степановичи юбилейдарынан уруйдаатылар, көмүс киэргэллэри бэлэһтээн уйадыттылар. Эдэр учууталлар ырыаһыттар, үнүкүүһүттэрэ сүр эбит. Бииртэн биир сонун нүөмэри суһаллык, чабылхайдык толорон көрөөччүлөр сүргэлэрин көтөхтүлэр. Аны яблочко-фруктовой дьэн ааттаах аска конкурс бэлэмнээбиттэр. Онно кыайылаахтар бириис бөвөгүн ботуччу туттулар. Оскуола дьаһалтата 20-25-30 с. устата үлэлээбит учууталларын эмиэ чыстээтэ. Общественнай үлэбэ актыбыстарын да умнубатылар.

Уопсай үнүкүү-битии туһунан аҕыах тылы этиим. Дирбиэн-дарбаан, киһи кулгааһын дейүтэр музыкаларын сатабыллаах баҕайытык намыһынык, ис кирибэхтик намтатан билингилии үнүкүүлээн хабыллынардылар. Биһиги үксүн атаһытын сиртэн түргэнник араарбакка, илибитин аа-дьуо дайбаннатан үнүкүүлүүр буоллаһытына, бу дьоннорбут кырдыаһыттан эдэригэр тийиэ өндөнөнөн, сорохтор умсаахтаан, атаралаан, сорохтор күөрчэхтээн эргийэн, дибдийэн эрчимнээхтик үнүкүүлүүллэр. Уот-күөс киһи хараһын сылапат, букатын бытархай кыһыл, күөх, саһархай сулустар күлүмнэһэллэр. Бары сахалар ээрэри эбэрдэ, ас-үөл (сахалыы үүттээх чэйтэн ураты), коктейль — нууччалыы.

Быйыл выпускниктарын 90% араас үөрэхкэ кириэн үөрүүлэрэ үрдээбит. Оҕолорун дыссиплиналарын сэргээбиппэр тэрийээччи Наталья Александровна: «Оо дьэ, киһи санаата көтөүллэр гына бу үлэ кыайтарбат. Үс мундук — оҕо, төрөспүт, учуутал үлэлэрэ ситэтэ суох», — дьэн буолла.

Бу кэпсэти, көр-нар субуотаҕа этэ. Онтон алтынны 5 күнүгэр оскуола үлэлээбэт ветераннарыгар ситкэни толору хашпыста тарҕатан, ветераннар «ци да каша -пица наша» эбинэр буоллулар.

В. ШАПОШНИКОВА,
общественнай корреспондент

Спорт — дьулуур. Спорт — тулуур

БИҤИТИ ОЛИМПИЙСКОЙ ЭРЭЛЛЭРБИТ

Саха омуга аан дойдуга тустуунан билиннэ дьэн этиилэрэ чачы оруннаах. Кэксэ сылларга эдэр көлүнэ тустууктар ситиһиллэрэ республикабыт спордун историйатын байыттылар. Бу күһүн Тайванга ытыллыбыт XXI Сурдолимпийскай ооньуулар көнүл тустууга күрэхтэһиитигэр Сергей Николаев 55 кг кыһыл көмүс мэтээли ылбытын бука бары истибиһит. Соторутааҕыта Данияҕа буолбут көнүл тустууга аан дойду чемпионатыттан Виктор Лебедев, Леонид Спиридонов бороонса мэтээллээх эргилиннилэр. Ааспыт өрөбүллэргэ Д.П. Коркин кэриэһигэр норуоттар икки ардыларынаағы турнир иккис төгүлүн ытыллан тустуу балысханник сайдыбытын, таһым үрдээбитин көрдөрдө.

Оттон биһиги улууспут бастын тустууктара Россия үтүөлээх тренеры Б.П. Егоров салайааччылаах спортивной оскуолаттан иитиллэн тахсаллар. Билигин биһиги К.С. Павлов, С.С. Чердонов, В.Э. Се-

менов, Ю. Балаганскай, олимпийскай эрэллэр училищеларын үөрэнээччилэрэ Сивцев Кузьма, Дуц Саша, Охлопков Айаал, Габышев Анатолий, Кутуков Вася, Петров Женя, Новгородов Вася у.д.а. ааттарынан, ситиһиллэринэн киэн туттабыт. Оскуола 25 ССРС уонна РФ спордун маастардарын, 1 спорт үтүөлээх маастарын, 1 норуоттар икки ардыларынаағы спорт маастарын бэлэмнээтэ.

Итиллээччилэр сылын аайы ситиһиллэрэ, кыайылыра-хотууларга элбээн, көрдөрүү таһыма үчүгэй диэтэхпинэ сыыспатым буолуо. Ону быйылгы 2009-2010 саҕа үөрэх дьылын эдэр спортсменнар кыайы-хотуу көтөллөөх көрсүбүттэрэ биһиргэтэр. Өссө атырдыах ыйын бүтүүтэ республикатаағы «Боотурдар ооньуулар» күрэхтэһиитигэ кириэн оҕолорбут 5 мэтээллээх кэлбиттэрэ.

Балаһан ыйын бүтүүтэ үс уол Сахаһынан сылын аайы ытыллар көнүл тустууга Дальнай Восток чемпионатыгар күрэхтэһэн кэллилэр. Манна 1994-95-96 сс. төрүөх сүүстэн тахса уол 13 ыйаһынгна күөн көрүстүлэр. Эдэр спортсменнары норуоттар икки ардыларынаағы кылаастаах судьуйа С.С. Чердонов сирдээн илдьэ сырытта. Икки күннээх тустуу түмүгэр Донской Дима 32 кг — I, Олесов Павел 38 кг — III, Тимофеев Витя 85 кг — I миэстэлэри ылан кыайы үрдүк өрөгөйүн биллилэр. Кинилэри сэргэ Дьокуускайдаағы олимпийскэй эрэллэр училищетын үөрэнээччитэ, Нам уола, улуустаағы спортивной оскуолаттан итиллэн тахсыбыт Игнатьев Толя 46 кг I миэстэни ылан оскуолатын, тренердэрин аатыгар дьонун бэлэҕи оҕордо.

Бу күрэхтэһииттэн Саха сирин хамаандата 10 чемпионнаах эргилиннэ. Мантан үһэ Нам уолаттара буолара истиэххэ, санаахха астык. Күрэхтэһии чемпионнара, призерада бүтүн Россия финалыгар барар чыэскэ тигистилэр. Онон кыайылаах эдэр тустууктар бу ый 20 күнүн эргин Бугуруслан куоракка туста бараары бэлэмнээлэр. Кинилэри көнүл тустууга СР үтүөлээх тренеры Вадим Семенов илдьэ барыа.

Соторутааҕыта уолаттары эриччилэр кэмнэригэр сөп түбэһиннэрэн көрсөн кэпсэтиим. Элбэх саналара суох, сэмэй буолан баран, сыты-хотуу көрүнгээх үс моторуспут уол ыйытыбар улгумнук хоруйдаатылар, санааларын үллэһиннилэр.

8-с кылаас үөрэнээччитэ, улуус чемпиона, «Боотурдар ооньууларын» үһүс призера, республика призера Витя Тимофеев тустуунан 5-с кылаастан дьарыктаммыт. Ол иннинэ саахыматтаан да көрбүт, оҕо эйгэтин Түөлбэтигэр да баран кэлбит. Бүтэһигэр дьулуруу, тулууру эрэйэр, сытыы ойу сайыннарар, уопсайынан эти-хааны барытын эрчийэр тустуу секциятын талбыт. Дима Донской 7-с кылааска үөрэнэр. Олимпийскай чемпио Павел Пинигин бириһигэр ытыллыбыт республикатаағы турнир кыайылааҕа, «Боотурдар ооньууларын» иккис призера иккис сылын Үөһэ Бүлүү улуунуттан кэлэн үөрэнэр. Павел Олесов араас таһымнаах күрэхтэһиилэр призерада, чемпионнара 8-с кылааска үөрэнэр. Дьонун сүбэтинэн, бэйэтин баҕатынан тустуу дьарыгын талбыт. Кини хаһыс да сылын 2 Хомуустаахтан кэлэн үөрэнэ сылдыр.

Уолаттар Саха сирин бастын тустууктара Виктор Лебедевы, Леонид Спиридоновы холобур оҕостоллорун эттилэр. Кинилэр курдук күүстээх-уохтаах, кыайыыга эрэллээх, дьулуурдаах буолуохтары баҕаралларын биллэрдилэр.

Тустуунан дьаныһан дьарыктанар санаалаах уолаттар, ситиһи, кыайыы чыпчаала — олимпийскай ооньууларга хаһан эрэ кыттыахпыт дьэн санаа кыымнаах буоллаһытына, кинилэртэн элбэҕи эрэнэ кэтэһэбит...

Л. УВАРОВСКАЯ

Хаартыскаҕа: Дальнай Восток чемпионатын кыайылаахтара, призера эдэр, кэскиллээх тренеры В. Семеновтынын

МАЛЫАЙЛАР 20 СЫЛЛАРА

МАТВЕЕВА КЛАРА ИННОКЕНТЬЕВНА

Матвеевтар улахан дьиз кэргэн ийэлэрэ Матвеева Клара Иннокентьевна 1950 с. Орто Халыма улуунун Сиэн-Күүл нэһилиэгэр элбэх оҕолоох дьиз кэргэнгэ төрөөбүтэ. 1967 с. Орто Халыма орто оскуолатын бүтэрбитэ. 1971 с. диэри совхозка үлэлээбитэ. 1971 с. Намнаабы педучили еҕа үөрэнэ киирбитэ. Учили ены бүтэрэн баран 1975 с. физкультура учуутала Матвеев Николай Николаевичка кэргэн тахсыбыта. 1978 . СГУ историко-юридическай факультетыгар кэҕэхтэн үөрэнэ киирбитэ. 1979 сылтан Намнаабы СПТУ-2 история преподавателинэн үлэлээбитэ. Бу үлэтин кытта сэргэ киниэхэ ыарахан иитиилээх курсаннар иитээччилэрин эбээһинэһин сүктэрбиттэрэ. СГУ-ну бүтэрэн баран Клара Иннокентьевна Нам орто оскуолатыгар история, об ествоведение уонна үлэ учууталынан үлэлээбитэ.

Клара Иннокентьевна оссиятаабы оҕо фондун председателэ А.А. Лиханов этиитинэн инляндияҕа Тампера куоракка тулаайах оҕолору дьиз кэргэнгэ иитии проблематыгар аналлаах 7-с Аан дойдутаабы конференцияҕа делегатынан талыллан кыттан бэйэтин үлэтин уопутун тарҕаппыта.

Кини үлэтэ Саха республикатын уонна оссийскай едерация наҕарадаларынан бэлиэтэммитэ:

- 1992 с.-Советскай дьахталлар комитеттарын өйдөбүннүк мэтээлэ
- 1997 с.-С «Ийэҕэ үрдүкү махтал» бэлиэтэ
- 1998 с.-С үөрэҕириттин туйгуна
- 1998 с.-үтүө дьыалатын, тулаайах оҕолору иитиигэ улахан үтүөтүн иһин Московскай уонна Бүтүн усь Патриархын Алексий 2 «Святой Благочестивый царевич Дмитрий, Московский и Угличский чудотворец» ордена
- 2001 с.-А. Кулаковскай аатынан государственнай бириэмийэ лауреата
- 2003 с.- Бочуот ордена
- 2005 с.-үөрэх эйгэтигэр президентин бириэмийэтин лауреата.

МАТВЕЕВ НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧ

Бал аҕата Матвеев Николай Николаевич 1947 с. тохсунньу 14 күнүгэр Нам селотугар элбэх оҕолоох дьиз кэргэнгэ төрөөбүтэ. 1966 с. Нам орто оскуолатын бүтэрбитэ. Оскуола кэннэ биир сыл « кутмебель» тэрилтэҕэ рабочайынан, чекиров игынан, пилорам игынан үлэлээбитэ. 1967 с. Омскайдаабы физкультура институтугар үөрэнэ киирбитэ. 1972 с. үөрэҕин бүтэрэн баран Москва куоракка Советскай Армия кэҕкэтигэр сулууспалаабыта. Армия кэннэ Нам орто оскуолатыгар физкультура учууталынан үлэли киирбитэ. 1975 с. кэргэнин кытта Анаабыр улуунун Сааскылаах орто оскуолатыгар физкультура учууталынан ананан үлэли барбыта. Анаабыр улуунугар бокса спортивнай оскуолатын тэрийбитэ. Бу оскуолаҕа 4 сыл үлэлээбитин тухары боксаҕа 1-кы разрядтаах 10 оҕону, 4 маастарга кандидаты уонна 1 спорт маастарын иитэн таһаарбыта. Үгүс үөрэнээччилэрэ учууталларын суолунан барбыттара. Анаабыр улуунун бочуотун кинигэтигэр киллэриллибитэ. 32 сыл педагогическай стажтаах.

Николай Николаевич сыралаах уһун сыллаах үлэтэ үрдүктүк сыаналаммыта:

- 1998 с.-үтүө дьыалатын, тулаайах оҕолору иитиигэ улахан үтүөтүн иһин Московскай уонна Бүтүн усь Патриархын Алексий 2 «Святой Благочестивый царевич Дмитрий, Московский и Угличский чудотворец» ордена
- 1999 с.-С үөрэҕириттин туйгуна
- 2001 с.-А. Кулаковскай аатынан государственнай бириэмийэ лауреата
- 2003 с.- Бочуот ордена

Бастакы техникабыт

Оттоонун былдьаһыктаах күннэригэр

Куйаас күн — сөтүө күнэ

Бүгүн Байанай тосхойдо

ИЛЛЭЭХ, УЛАХАН ДЬИЗ КЭРГЭН

В.И. Ленин аатынан Аан дойдутаабы оҕо фондатын тэрийэччи уонна салайааччы А.А. Лиханов көбүлээһининэн Россияҕа дьиз кэргэн оҕо дьизлэрэ тэриллибиттэригэр Матвеевтар биир бастакынан бу инициативаны өйөөбүттэрэ. Ол курдук 1989 с. республикаҕа бастакынан дьиз кэргэн оҕо дьизин тэрийбиттэрэ. Эссө бу дьизин тэрийиэхтэрин иннинэ Матвеевтарга иитэр оҕолордоох этилэр. Бастакы тулаайах оҕону кинилэр эссө 1976 с. итэ ылбыттара. Онтон дьиз кэргэн оҕо дьизтэ тэриллээбиттэн ыла 20 сылааста. Бу кэм устата Матвеевтар дьизлэригэр 28 оҕо иитилиннэ. Кинилэртэн 17-тэ төрөөбүт уйаларыттан көтөн тахсан бэйэлэрин дьиз кэргэттэрин тэринилэр уонна норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар үлэлиллэр.

Оҕо дьизтэ буоларын быһыытынан Матвеевтар иннилэригэр эссө биир улахан сорук турбута-выпускниктар проблемаларын быһаарыы, бу кинилэр эбээһинэстэрэ буолбатах эрэри. Ол курдук оҕолор сокуоннай саастарын туоллактарына кинилэри дьизтэн үүрбэттэр. Оҕолор үөрэхтэрэ, үлэлэрэ, оннооҕор кэргэннэниилэрэ быһаарыллыар диэри ийэлээх аҕаларын дьизлэригэр олороллор. Олоххо бэлэмэ суох оҕону хайдах уулуссаҕа ыытан кэбиһиэххиний? Кинилэргэ атактарыгар турарга син-биир көмөлөһөххэ наада.

Онон государствотан уонна эссө кимтэн да көмөнү эрэйэ олорот инниттэн Матвеевтар улахан оҕолорун кытта бэйэлэрин фондаларын тэрийэргэ санаммыттара. Тулаайах оҕолору көмүскүүр уонна реабилитациялыыр аналлаах фондаларын «Эрэл» дьин ааттабыттара. Бу фонданы тэрийи көбүлээччитинэн уонна директорунан Клара Иннокентьевна буолар. Фонда сүрүн сыала — тулаайах оҕолору өйөөһүн уонна реабилитациялааһын, кинилэр бары өттүнэн сайдалларыгар усулуобуйаны тэрийи уонна выпускниктары бэйэлэрин олохторун тэриниллэригэр бэлэмнээһин.

Матвеевтар дьиз кэргэттэрэ олус үлэһиттэр. Кинилэр «Иирэх» дьин дьиз кэргэн бааһынай хаһаайыстыбатын тэриммиттэрэ, бэйэлэрин күүстэринэн сайылык туппунтара. Оттуулар, сир аһын хомуулар, оҕурут олордоллор. Ону тэнгэ араас наадалаах идэлэргэ үөрэннэлэр. Барыны барытын сатыыр көмүс илиилээх аҕаларыттан техническай маастарыстыбаҕа үөрэннэлэр. Бары уолаттар тракторы, массыынаы, мотоцикылы ытталлар, бу техниканы барытын бэйэлэрэ өрөмүөннүүллэр. Өрөмүөннүүр мастарыскы айдаахтар, кинилэргэ ыаллара уонна билэр дьонно көмөҕө наадыан кэллэлэр. Онтон кыргыттар ийэлэрин кытта араас онгоһуктары бэйэлэрин илиилэринэн онороллор, ас астыыллар, оҕурут, сибэки арааһын олордоллор, дьиз кыһылын иитэллэр.

Ол эрэн кинилэр наар үлэлээн эрэ тахсаллар дири санааман. Кинилэр сынньанары да сатыыллар. Айылҕаны олус сөбүлүүллэр. Походка сылдьаллар, сөтүөлүүллэр, балыктыыллар, бултүүлэр, бу дьарыктара кинилэргэ саамай үчүгэй сынньалан буоллар. Маны таһынан араас экскурсиялар, музейга, театрга сылдьыы эмиэ сөбүлүүр дьарыктара.

Эссө Матвеевтар оҕолоро бэйэлэрин бэйэлэрэ көрүнэргэ, хаһаайыстыбаннай буоларга, таптыырга, үтүө санаалаах буоларга үөрэннэлэр, дьиз кэргэн үчүгэй хаһаайынара, ийэлэрэ, аҕалара буоларга бэлэмнэннэлэр. Онно холобур онгостор дьонно-төрөппүттэрэ. Бу оҕолор олох соторуутаабыта ийэ, аҕа таптатын, сылаас холумтаны билбэккэ сылдьыбыттарыгар, обществотан тэийтилэр дьылҕаламьыттарыгар кини итэбэйт. Маньк оҕолору иитэргэ, атактарыгар туруорарга кытаанах дьулуурдаах, тулуурдаах, үтүө санаалаах буолуохха уонна оҕолору күүскэ таптыахха наада.

Матвеевтар 2008 с. Дьиз кэргэн сылынан «Сүрэхпит сылааһын-оҕолорго!» номинация хаһаайынара.

Матвеевтар оҕолоругар араас бырааһынныктары тэрийэллэр, төрөөбүт күннэрин бэлиэтиллэр, сыбаайбаларын онороллор. Маны таһынан атын кыаммат, иһэр-аһыыр ыаллар оҕолоругар эмиэ көмөлөһөллөр, опека отделын, сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор комиссияларын, оҕо социальнай приютун кытта ыкса сибээстээхтик үлэлиллэр. Сайынты кэмгэ көрүүтэ суох хаалбыт атын ыаллар оҕолорун ыаллар, патронатнай дьиз кэргэн оруолун толороллор. Хас да сылы быһа оҕолор сайынты сынньаланнарын тэрийиигэ утумнаахтык үлэлиллэр. Быыл Анаабыр улуунун дьаһалтатын көрдөһүүтүн ылынан, дьиз кэргэннэрин биригээдэттигэр, үлэ уонна сынньалан лаабырдарыгар 10 оҕону ыраах хоту улуустан аҕалан сынньатан ыппыттара.

Балаһаны бэлэмнээт В. РЫКУНОВА

Саҕа хаары боруобалааһын

Хотон туттабыт

Быйаннаах бааһынаҕа

Аар тайҕа бэлэҕэ

ААПТАР ТУҢУНАН

Ырыгы ааптара Н.Н. Тобуроков СР наукатын үтүөлээх үлэһитэ, филологическай наука докторо, профессор, түүр норуоттар ааптара, кыргыз тили үөрөтүгүнүн ааптара, Саха АССР-и аатынан литературнай бириньий лауреата, Норуоттар икки ардыларынаабы Суруйааччылар союзтарын чилиэнэ буолар. Кини уонтан быдан тахса кинигэлэрдээх, хас да сүүс ыстатыйалардаах, саха литературоведениетын биир тахсыылаах чинчийээччитэ.

Николай Николаевич саха үһүлүчүлөөх поэтэ Петр Тобуроков биригэ төрөөбүт быраата буолар. Кини Бүлүүтээҥи педучилищени, СГУ-ну кыһыл дипломуна бүтүртээбитэ, студеныыр кэмигэр Сталинскай стипендиат этэ. Биһиги биир дойдулаахпыт Анна Парникова туһунан боччумнаах суруйуутугар үрдүк сыанабылы биэрбитин астынан туран хаһыаптыг ааҕаччыларыгар тириэрдэбит.

Сорох литератураттан тэйиччи соҕус сылдьар ааҕаччылар: «Ол хайаларай» — диэн ыйгытаахтарын сөп. Ол эмиэ оруннаахха дылы. Биир өттүнэн Анна Парникова-Сабарай Илгэ икки эрэ кинигэлээх — «Куйаас сайын» 1992 сыллаахха тахсыбыта. Онтон 12 сыл буолан баран 2003 сылга «Күн баҕам» хомуурунньугун күн сириг көрдөрбүтэ. Атын автордар букатын хойут саҕалаан баран кырата 5-6 кинигэлэммиттэрин, сорохтор уончаҕа да тиэрдиттэрин санаатаахха, бу, кырдьык, ахсаанынан олус сэмэй көрдөрүү. Кини поэзиятын сиһилии ырыппыт профессор В.Б. Огорокова, народнай поэт. Баҕатаайыскай итин эмиэ бэлиэти көрөн баран, бастакыта, ааптар Сабарай Илгэ ааҕаччылар биллэ охсорго дьулуспат быһыылаах диэн сабаҕалабыта. Иккиһэ, аҕа киһи быһыытынан бытаараары гыммыт дуу диэн сэрэхэдийбитэ.

Иккис өттүнэн А. Парникова бэйэтэ да биллэ-көстө охсорго дьулуспат, Нам уллуһун Баргыһаан бөһүөлгэр нам-бааччы олоһор, нэһилиэк да, улуус да уопсастыбаннай олоһор сүүрбүтэ-көппүтэ иһиллибэт. Арай 2005 с. улуус «Энсиэли» хаһыатыгар биэрбит интервьюта баар уонна соторуутаабыта Нам киинэммит библиотекатыгар кини 50 сааһын бэлиэтээбиттэригэр кэлэн сүрдээх истинник этиитэ иһиллэр. Эгэргэ дылы хараактыра оннук буоллаҕа. Баҕатаайыскай бэргэнник эппитин курдук, поэзиятыгар да туспа истииллээх: «Бөлөһүөккүлээтэр» да Венераттан атыннаах: ол кыыс курдук, бэйэтиттэн бэйэтэ тэбэтэстэн, хаарчааха хаайтарбыт аяас кытыттыгы бугуһуйбат, тулатын өһөстүк налыччы чинчий көрөр-истэр, күрүөтүттэн хайдах тахсарын им-дьимник сылыктыыр» («Сандаарыйар сыһыларбыт санаалардаах чыычаахтара», — Саха сирэ, 1999, тохсунньу 27 к.). Оттон Лена Уваровская эдэрдэргэ тугу сүбэлиэн этэй диэн ыйгытыгыгар («Энсиэли», 2005, кулун тутар 14 к.) бэчээттэнэ охсорго тиэтэйимэн диэбит уонна ону манньык быһаарбыт: «Хороон бэйэтэ баҕарар буоллаҕына тахсар». Бэйэтин бэчээттэммит айымньылары баҕарбатаҕын үрдүнэн Николайыкунов, Проконий Чуукаар, Моисей фимов сүбэлээн, өйөөн, күн сириг көрдөрбүтүгэр диэбит уонна ол үс киһини поэт буоларбар тутуу дьоннор диэн улаханник махтаммыт.

Ханныгы да иһин Сабарай Илгэ поэзията саха литературатын бүгүнгү ситиһиллэрин ахсааныгар мунааҕа суох киллэриллэрэ хайаан да наада.

Мин тус бэйэм кини хоһооннорун филологическай наука докторо, профессор Варвара Борисовна Огорокова саха бэйэтэ дыһаҕалларын туһунан ыстатыйаларын хомуурунньугун ааҕан баран интэриэһиргээбитим, үөрэппитим. Ону Анна Парникова — Сабарай Илгэ үйэтин иккис аҕарыгар үктэммитин истэн түмүктээн көрүөхпүн баҕардым.

Убайым курдук ытыктыыр аҕыс уон иккилээх аарыма кырдыаҕас аҕа табаарыһым, народнай поэт Моисей фимов элбэх этииллэригэр үгүстүк хатылыыр биир сүрүн санаалаах: «Былыр-былыргыттан аан дойдуга инньэ гректэртэн саҕалаан олохсуйбут муударай этии баар — дьиннээх поэзия үс «М»-тан турар, олорто тирээригэр диэн. Бастакы «М» — мифологизм, иккис — метафоризм, үһүс — музыкальность. Олору сахалыы өйдөөн быһаардаахха үс төрүт буолан тахсар: омук мифтэригэр кэлсэнэр үгэстэрин тутуһуу, аан дойдуну уобарастарынан ойуулааһын, хоһуйуу уонна ону барытын кэрэ-дыкти дьүөрэлэспит дорвоонордоох тупсаҕай хоһоон форматыгар кутуу. Дьэ ити үс «М» Сабарай Илгэ поэзиятын тулхадыйбат тутуахтара, өвүлүбүт өһүөлэрэ.

Норуот, омук үгэстэрин Сабарай Илгэ айымньыларыгар барытыгар арыян В. Огорокова алыс астыктаахтык кэпсээн турар. Ол эрэн кини оччотооһуга бэйэтэ бастакы эрэ кинигэтин тутан олоһон ырыттаҕа дии. Кини эппитин А. Парникова аны Сабарай Илгэ диэн псевдонимынан таһаартарбыт «Күн баҕам» хомуурунньуга өссө диригэтэр, бигэртэтэр. Таарыччы ити псевдоним суолтатын, ис хоһоонун бэйэтэ бэйэтэ бу курдук бы-

һаарар: Сабарай диэн төрөппүт аҕабыт ууһун аҕата, ону араспаанһа онгостубутум. «Анна» нууччалыы тылбааһа «благодать» — үөһэттэн таһара биэрбит күүһэ. Сахаларга халлаантан туюх түһэрий Илгэ, сөлөгөй. Ону мин араҕас Илгэ диэн аат онгостубутум (үөһэ ахтылыбыт кэпсэтииттэн).

Манна ыстатыйа кээмэйэ кырыымчыгыттан икки эрэ холобурунан дакаастаан көрүүм — бэйэтэ таптал уонна олох туһунан хоһоонноругар кыратык тохтуу.

Сабарай Илгэ бастакы кинигэтигэр саҕалаан ыраас, сахалыы сэмэй, кыыс, дыахтар килбик тапталын хоһуйар:

Эн харахтарыг харахтаах
Эн тапталыг дьаралыктаах,
Басыттан атаһыг диэри —
Туюх да диэ! — дыахтарың эрээ.
Эбэтэр:
Эн билэ иликкин
Мин илим сыралдыһын,
Эн истэ иликкин
Куолаһым намылхайын,
Эн көрө иликкин
Дьүһүнүм тупсаҕайын
Эгэ, таайыаг дуо эн —
Куппун-сүрбүн —
Дың баайбын!

Оттон тапталлааҕа киирэн кэллэҕинэ сэмэйдик киһитин көхсүттэн эрэ имэрийэ көрөр, аһатар, олоһон кытыгытын оһуорун одуулаабыта буолар. Бэл кини хаарга батары аспыт эргэ кымньытын угун сэрэнэн-сэрэнэн тарбаһын үһүгунан таарыйан да аастаһына умнубат түгэн гынэн өйүгэр хатыыр... Бу саха дыахтары улуу күүстээх таптала.

Биллэн турар, билинни көлүөнэ уларыйдаҕа, атынтан астынар, атахтары тыһыраахылы тэппитин, ураһа курдук түөстэрин эр киһи умсугуйан ааҕар гына суруйар. Ол да буоллар Сабарай Илгэ санааларыгар эргиллэ туруоххун, хаһан эрэ, хайдах эмэ бэйэң да билбэтэҥ иһин эийэхэ ким эрэ итинник сыһыаннаһыан, таптыһа баҕараһын. Поэзия күүһэ оннук.

Олох олоһуу, хаһан эрэ барыбытыгар кэлиэхтээх тиһэх түгэн тустарынан Сабарай Илгэ кимнээҕэр да ордук диригиник бөлөһүөктээн суруйар. Бэйэтэ да итиннэ айылҕаттан дьобурдаах буолан ити идэҕэ үрдүк үрөҕү ылаары Свердловскай университетка тийэ сырыттаҕа дии: «Дьининэн, философ буолуохпун баҕардым... Билинни кэм эбитэ буоллар интэриэһинэй буолуо этэ», — диэбиттээх. Оттон урут марксизм-ленинизм биир муостанан хаамтарарын сөбүлээбэтэх үһү. Онон Сабарай Илгэ бөлөһүөктүү хайдах баарынан ылынар, көрдөрөр, олох наар үөрүүнэн үллүйбөтүн, сибакинэн таһнаабатын билэр. Мэһэҕэ биир хоһоонугар: «С новым годом С новым годом» — диэн А. Ахматова тылларын эһигрэф гымматах буолуохтаах. Ити хайысха В. Огорокова санаа түһүүлээхтэр диэбит айымньыларыгар куруук биллэр. Ордук иккис кинигэтин «Күн айыыта» диэн ааттаммыт чааһыгар. А. Парникова быһаарарынан, ити урут көнүлүмүт, бобуулаах тема эбит. Кырдык да, оннук диэххэ сөп. сөк урут өрөбөлүүссүйэ иннинэ Алампа ырыа оннугар ынык тахсар диэбит буоллаҕына Сабарай Илгэ:

Довоччукаам, ыарахан
Туйубут кыһыл былааһың
Эйфэгэ сүрэх хааның
Былааһың кырааскаламмыта.

Үрүмэччи тэңэ чэпчээн
Чэмэр хоһоон үргүбүтэ,
Күөмэйиттэн хааннаах чэлкэх
Ырыа оннугар кэлбитэ.
(«Чабылдан кэриэһигэр»)

Миэхэ, сэбиэскэй былаас киһи гыммыт оһонноругар, манньыгы ааҕар, биллэн турар, ыарахан. Ол эрээри бу биир холобурга Сабарай Илгэ кырдыгы этэр: Чабылданы сымыйанан буруйдааннар хаайыыга сытыарыттарын кэннэ доруобуйата букатыннаахтык айгыраабыта, атахтара сүүлэ иһэн, хаанынан хасайар буолан тахсыбыта. Онтон өрүттүбэккэ букатын эдэр сааһыгар өлбүтэ. «Довоччукаам, ыарахан», — диэн ити киһи тыллара. Ол да үрдүнэн олоххо эрэлин ыһыктыбатаҕа, үөрүүнэн диэлийэр хоһооннорунан олоһун түмүктээбитэ. Чэ, ол туспа болпуруос. Кини букатын атын

БИЛИННИ САХА ПОЭЗИЯТЫН УҢУЛУЧУЛААХ МАОСТАРА

(Сабарай Илгэ үйэ анардаах үбүлүөйүнэн санаалар)

айылгылаах көлүөнэ киһитэ этэ.

Ааптар этэринэн итинник строкалары былаас, баартыа сэнээрбэтэ, ол өйдөнөр.

Оттон бөлөһүөк бэйэтэ буолан Сабарай Илгэ бу олох ыарахаттарын тумнубат уонна кини өйүгэр-санаатыгар икки атахтаах хаһан эрэ быстар, өлөр дьылбааһын куруук өйдүүр. Онтон бэйэтэ санаата хараастар:

Ханна эрэ, кими эрэ өлөрөллөр, —
Харахтарым сырдык
уотун өһөрөллөр.

(*ааттамматтах хоһоон бастакы строкалара*)

Бырастыы, күнүм —
хайдыбыт дүгүр,
Бырастыы, ыйым —
хайдыбыт былаайах,
Бырастыы, олоһум —
самныбыт ойуун:
Быстыа күһэнэң, уоттаныа кумун.
(«Бырастыы»)

Сага дьыл
Лыңкынас бакаалын
Хараһым уотунан толордум.
Сага дьыл
Устугас ааньыалын
Көмүскэм уутунан уһаардым.
(«Сага туһунан» хоһооннор бөлөхтөрө)

Манньк хоһооннорун ааптар бэйэтэ Лена Уваровскаяҕа быһаарбыта «Энсиэли» хаһыакка тахсыбыта (урут тахсыбыт нүөмэригэр): «Мин улаханник ыалдыр буоламмын, ыарыһах, өлөр дьылбаахтарга анаан суруйа сатыбын, иккис кинигэм («Күн баҕам» — Н.Т.) иккис баһын онно анаатым».

Сабарай Илгэ бэйэтин турук санаатын бөлөһүөктөр этиллэрин өйөөн, ылынан эмиз сөпкө быһаарар — судаарыстыбаны эрэ тумус туттаахына бэйэтин киһи быһыытынан сэнэһин, атын омуку өрө туттаахына бэйэң омукукун наматыһын. Ол иһин кини хас биридди киһи дьылбатыгар туюх баар талаанын түмэн

көмө буола сатыыр. Дьэ ити үөһэ этилибит икки атахтаах барыта салҕаласты куттанар (И. Мигалкинны эттэххэ) өлүүтүттэн эмиэ бэйэтэ быһаары биэрэн быһанар суолу көрдүүр. Онно били Высоцкай биллэр ырыатыгар ылланарыны, киһи өлөһүөнэ букатын сүппэт, сымэлийбэт, дууһата — салгын кута атын араас харамайдарга иһэн иккиһин күн сиригэр эргиллиэн сөп. Сабарай Илгэ эмиэ оннук итэҕэллээх быһыылаах. Ол аата кини мөлүйүөнүнэн ахсааннаах христианство дуу, ислам дуу дьонугар холбоһор. Ол иһин өлүүтүн куттамат буоларга ыгырар уонна били өлөр ыарылаахтарга туһалаах буоллун диэн суруйбут хоһоонноругар этэр:

«Олох ис дьинэ тугуй? Өлүү!» —
Хоруйдуур кини нөнүһөлүү:
«Ис дьин олоһо миэхэ өрүү
Кэлээр дьэ манна хоно-өрүү»

Атын сиргэ:
Төрөөн күөрэйбит атыгытын киһи
Өлөн-таннастан боруостуур изстээх.
Бу аан дойду итэҕэллэригэр, бөлөһүөһүгүтүгэр тарҕаммыт санаа. Бэл доруобуйа харыстабылын дьоно «киһи кырдыгыта, өлүүгэ хардыыта кини төрүөһүттэн саҕаланар» дириллэр. Оннук санааны Умсуура биэр хоһоонугар аахпыттаахпын: киһи төрүүрүгэр күөх окко эрэ күөлэһийэн түспэт, өлүү ытыһыгар түһэр.

Эппитим курдук, бу туһунан санаа бэйэтэ Сабарай Илгэни арахсыбакка айымньыларыгар өтөн киирэр турар:

Өлөрдүм. Тугу биллим? —
Сир эргийэрин.
Тыһнаах буолуу эрйин
тобус эргирин,
Бары аныгыбын
боруостаабытын иһин,
Таһара анаатын суох
буолуу ырайын.

Ааптар эппитини өр сылларга эрэйи-муну көрбүт өлөр ыарылаахтар, кырдык, ад тобус эргирин аспыт тэңэ

сананаллара буолуо. Онон оннук дьонго бу строкалар мальыппаа кубулуйуохтарын сөп. Баар, ол кинилэргэ туох эрэ көмөлөөх буолуон сөп ээ.

Оттон А. Парникова бэйэтэ өлүү кэнигиттэн олоҕо сабаҕаа илгэйдик үлэһит. **Өлөн да бараммын өрүһүллэр**
Тиһэх ырабар — эрэнэбин.
Өлбүтүм да кэннэ өлүмээри
Эрэллим суох да буоллар — эрэнэбин.
Ол эрэл икки тирэхтээх — хоһоон уонна таптал:

Миигиттэн тугум ордуой? —
Хоһоонум.
Тугум тыыннаах хаалыай?
Иэйилэрим.
Оттон мин.
Аар Куйаар хомуһуна,
Сир абылана буолан, —
өлүбүм.

Бары улуу бэйиэттэр, суруйааччылар ытык дьылдалара итинник. Хал буолбут да буоллар Маяковскайды чабылхай этиини санатыахпын баҕарабын: кинилэр бары хоһоонорго, айымньыларга, борокуоттарга уонна да атын өлбөтсүпүт үтүө көстүүлэргэ кубулуйаллар.

Мин тус бэйэм хаан эр астрономнар олус чуолкай, халбаннаабат суоттааһыннарынан сир планета икки миллиард сылына галактика саахалланытын түмүгэр быыл, коопнас буолан хаалыа диэбиттэрин (киһи билигин сонньуулар даҕаны) харааста аахпыттаахпын. Оттон дириг билиит диэлиэн көстө турар (Баҕатаайыскай) бэйиэт Сабарай Илгэ таптала онтон да чабылбат:

Түүнүгү халлаан сулус байдалларын
Түгэхтэринэн сундулуйуом.
Ханык эр галактика былыларын
Бурбааларыттан эйигин булуом —
Кырдыгыым!

Дьылҕам дириг, чычаас хата туолан,
Эйигиттэн өлөн арахсыам.
Син биир: Киһи, Кыыл, Уон,
От-мас буолан
Эйиэхэ тарбачынан тахсыам, —
Олоҕум!

(*«Итэбэйэбин олоҕу», 1986*)
Ааптар бу Улуу Итэбэлэ кини хас бирдии хоһоонун туллар тутуаа Саха омук үйэлэргэ муспунт үгэстэрин ытыктаан хомоҕой тылларынан хоһуйара көстөр. Ону салгы тынитэ барбакка ааптар биир строкатынан түмүктүүм.

Эбээ! Эһээ! Ийээ! Куруутун
Айылданы сангардан,
Ахталҕаннаах сылаас куккутун
Өлбөт тыыннаахпын баардым.
Ол аата бэйиэт норуотун кутун бүтүүнүн өлбөт тыынныыр, үгэстэрин салгыыр.

II
Иккис «М» метафоризм, олоҕу уобарастаан хоһуйуу этэ дии. Дьэ бу өтгүнэн Сабарай Илгэ бастыгнартан биридэстэрэ да диэтэххэ, бука ааптар өссө муодаргы истэрэ буолуо. Кини: «Оттон бэйиэт хайдах атыннык суруйуон сөбү» — диэбин сөп. Кини дьиннээх бэйиэт буолан тугу барытын оннук эрэ хараҕынан көрөр. Кинигэлэрин хайа баҕарар сирэйин ас да, ити санааны биһиргэтэр холобурдары хоторон ылабын. Атыттарга, хомойуох иһин, мин улаатыннарар да тааспын бэрт эрэйинэн онуктары булаттыбын. Бу өтгүнэн мин туох да мунааба суох А. Парникова-Сабарай Илгэни Иван Гоголевы кытта биир таһымга турар, салгы сайыннарыт, байышпыт бэйиэтинэн ааҕабын.

Биллэрин курдук, П. Тулааһынап, Чабылдан, Баал Хабырыс уода. үгэстэрин хабаан ылан И. Гоголев саха бэйиэсийитигэр бүтүүнүгэр тыыннабыссытыны, эгилитэн-тигилитэн, ханарытан уобарастааһыны (метафораны) туттууну систиэмэҕэ, үгэскэ кубулушпуга. Кинини батыһааччы, үтүктээччи да элбээбитэ эрээри ис-иһиттэн умсугуйан, талаанын быстыбат сорҕо онорон айар бэйиэт Сабарай Илгэ иннинэ көстө илигэ. Үгүстэр биридилээн холбурдарынан мунгурданаллар. Дьингэр, ол айар үлэ уратыта эр буоллаа буолуо да, мин Сабарай Илгэ хоһоонорун чаччы умсугуйан олонор астына ааҕабын. Хаһан эрэ И. Гоголев:

Көрөр буоллум ытыгы сыһа
Уот куйааска бэл долгун,
Бэл сибэкки куурбут уоһа
Хатыран хаан оҕуолурун.

Көрөр буоллум аһынаммын
оҕочоос титирик иэдэстэрин
Дьыбарга үлүтүмээри
Тог хаарынан сотторун.

(*«Харах муударана», 1968*)
— диэбит буоллабына, билигин Сабарай Илгэ итинник ньыманы эмиэ үгэс онгостубут, эмиэ муударай харахтаммыт. Онон бэйиэт ойуулуур-дьүһүннүүр ньымаларыттан аһыйах холбурдары ылан көрдөрүүм.

1. Тыннаабыссыты — айылҕа көстүүлэрин, тулаһыыр эйгэни, малы-салы киһигиттэн, тыыннаах харамайдар курдук ойуулааһын.

Сабарай Илгэ аабыаһын эр:
Лабаа нуоҕай улгумунан

Эн угуттаах күн санааҕар,
Силбик утаһыт уоһунан
Эн истинг дьүүктэ дууһаҕар,

Умнас бүтэй кууһуутунан
Силбиктээх уоһунан
Сабирдэх хаппыт уоһунан
Силбиктээх убурааһыңгар,

Буспут отон күйүүтүнэн
Инэриниэх эккэр-хааңгар...

Бу быһа тардыыга үүнээйилэр тыыннаах харамай курдук улгумнар, ута-таллар, кууһаллар, хаппыт уостаахтар... Ити барыта лирическэй герой таптыыр киһитигэр тардыһытын ордук күүһүрдэн ааҕааччыга тиэрдэллэр.

Бэйиэт оннооҕор эттигэ суох өйдөбүллэри хамсаан-имсээн ойуулурун сөбүлүүр:

Өр да күүттүн кэрэ дьүөгэбин —
Музаны,
Ыраас таптал үргүүк былытыгар
устан кэлиэбин,
Чараас кынаттара курдатты
сардангаран,
Удугурбут олохпун уйуһугуохтарын.

(*«Поэзия»*)
Уопсайынан да киһи өйүнэн эр сэрэйэр уопсай өйдөбүллэри ааптар анал ааттаахтарын курдук улахан букубаларынан суруйарын сөбүлүүр: Былаҕай, Олоҕум, Сымнаҕас, Сырдык, Айыы, лүү уода. Бу тыллар элбэхтик туттуллаллар эрээри, ааптар соророр кинилэр суолталарын күүһүрдээри, үрдэтээри «араспааннаһылар», аат курдук суруйар. Кырдык да, итинник суруллубут

дьиэҕэ холоон, ымпыктаан ылбыттаах. Петр Тобуроукап буоллабына поэзиятын куоракка холуур — көнө, кизн уулуссалардаах — хоһоонордоох, бөдөн диэ-лэрдээх — поэмалардаах диэбиттээх. Итинник суруйуу ааҕааччыга ордук истинник тийэр, диригник өйдөнөр. Поэт айар үлэтэ ойдом-сойдом буолбакка, биир ситимнээх кэрэ көстүү буолан тахсар.

Оттон Сабарай Илгэ биир айымньытын уобарастара, тэннээһиннэрэ эмиэ онтон-мантан ойо тардан ылыллыбыттар, олоххо курдук, бары хардарыта сибээстээхтэр. Элбэхтэн бири көрүөҕүн.

Былырын этэ, бадаҕа...
Күн ойбута үрдүгэ бэрдэ!
Хаарга көй толбон кыыннара,
Көйөр мууспар бар чабыл оонһуура,
Анньымы тыаһа биир
кэм чыгыргыыра,
Күн толоно тыһыргыы ыһыллара,
Күн сарпата сардыгы сабыллара!
Анньы хатаппынан муус
чокуурбун саған
Күн уотун оттон, халааны
салатарым,
Мин диэтэх киһи кыс
хаары уулларарым,
Мин обургу
Дьыл оҕуһун
Оройун алларарым»

Ол былырын этэ, баччаҕа,
Ыла сааһым,
Ыра курдук,
Ырааҕа...
(*«Былырын этэ, бадаҕа»*)
Көрөргүт курдук, бэйиэт «күн ойбу-

өйдөбүллэри хайдах эрэ атыннык ылынабын.

2. Араас тэннэбиллэри туттан бэйиэт хоһоонорун тылын ис хоһоонун байытар, диригэтэр, ааҕааччы өйүн-санаатын суруйбутунааҕар кизн эйгэнэн хаматтарар. Сорох айымньыта бүтүүнэ тэннээһиннэртэн да турдаҕына көнүлүр. Оннук «Ол туһунан оччугуйдук» диэн төбөлөөбүт (В. Маяковскай эмиэ тапталы туһунан таайтаран «Про это» диэ-битини) хоһоону ылаҕабын:

Сырдык тыһын утаҕа —
Сыллыыр-ууруур сардага,
Күүстээх сүрүн куйаҕа —
Күлүм оонһуур хараҕа
Былдыһыгар сытаммын,
Уот байдалы умайдым:
Оһол ыстаал Уоланын
Умсаран — уйадыттым!

Манна «курдук», «санатар», «маарыныыр» энгин диэн тэннэбиллэргэ туттуллар тыллар суохтар эрээри «сарданга курдук», «харанга тэннээх», «ыстаал курдук», «уот байдал курдук» дэ-нэллэрэ өйдөнөр. Онон Дьахтар уонна Уолан таптаһыылары быһаччы, малгаччы кэпсээбиттээҕэр итэҕэһэ суох харты-ыналланы бэриллэр, таайтарылаах эти-лэринэн уонна тэннээһини биэрэр тыл бүтүүлэрин (лиэнтэтинни, түктүйэлэм-митти) хойуутук туттар. Итинник ньы-малар араастара элбэх, ону салгы чин-чийиэххэ, булуохха эр наада. Ол аата — манна даҕаны Сабарай Илгэ сатабыл-лаах хоһооннун.

3. Саха поэзиятыгар сэдэхтик көстөр уус-уран хоһуйуу өссө биер көрүгэ баар: уобарастар ситимнэрин систиэмэ онорон туһанын. Онуктары мин өрдөөбүтэ Петр Тобуроукапка, Иван Гоголевка, Сэмэн Уруукапка булан ырып-пыттаахпын. Холобура, Сэмэн Уруукап поэзияны байдалга тэннээн баран, ол бай-далга туучахтар, хатыыстар — поэма-лар сундулуһаллар, атылларыгар кыра хоһоонор-күстээхтэр усталлар энгин диэн хоһуйбут этэ. Оттон бэйиэт айым-ньылары Иван Гоголев поэзия хонуу-тугар, олонхо күөлүн үрдүгэр турар

та үрдүгэ бэрдэ» диэн строкаттан саҕалаан хоһоонун уобарастарын онтон ситимниир: муус көйүллэн ыһыллыгыта күн толонугар, күн сарпаар тэннээнэл-лэр, бэл халлааны салатар, Хаары уул-ларар. Оттон анньы хатан буоллабына муус чокуурга тэннэниитэ бэйэтэ үөскэ-эн тахсар курдук.

Итинэн барытынан Сабарай Илгэ по-эзията уобарастааһынын уһулуччу поэзия диэпитин сөп курдук.

III
Үһүс «М»-на тийиэн кэлибит. Аап-тар бэйэтэ да хоһоон форматыгар ула-хан суолтаны биэрэбин диир эбит. Ол үлэтин түмүгэ айымньыларыгар өтө көстөр. Онон үһүс «М» — хоһоон муусу-катын айыы кини биер сүрүн ситиһиитэ.

2008 с. биһиэхэ саха салаатын бүтэр-бит Ньургуйаана елковникова Сабарай Илгэ поэзиятыгар дипломнай үлэ суруй-ан туйгунук көмүскээбитэ (салайааччы-та профессор Окорокова В.Б.). Кини онно Сабарай Илгэ поэзиятын 5904 строкаты-гар (барытын диэххэ сөп — Н.Т.) дорҕоон-нор дьүөрөлэһиһилэрин эмиэ ырышпыт этэ. Онтуката манньк көрдөрүүлэрдээх буолан тахсыбыт: строка бастакы дорҕо-оннор кэпкэлэһэ турар строкалардын сөп түбэһиитэ (саба быраҕан аллитерация дэнэр — Н.Т.) 39,5%, строка иһигэр баар тыллар биридик саҕаланналары (строка иһинээйи аллитерация — 12%, строкалар бүтэһик дорҕооннор дьүөрөлэһиһилэрэ — рифма 96%).

Дьэ, ол тугу туоһулуруй диэтэххи-тинэ манньк быһаарыахпын сөп.

Дьингэн, ити бырыһааннар хайа бэйиэт ордугун, хайалара мөлтөөбүн чө-чү быһаарбаттар эрээри, литература түөрүйэтигэр уопсай быраабыла баар — хоһоон төһөнөн чочуллубут да, соччонон ааптар талаана үрдүктүк сыаналанар. Холобура, Пушкин, Лермонтов, Маяков-скай айымньыларыттан рифмата суох строкалары бэрт аһыйаҕы булуоххут. Итини нуучча тылынан айыллыбыт по-эзия уратыта диер сөп гынан баран, би-һиэхэ сахаларга Арбита, Чабылдан кур-дуктар холбурдара эмиэ бааллар ээ.

Учуонай .А. Архипова туоһулуруу-нан, Арбита өссө отугус сыллаларга саха поэзиятыгар билигин баар рифма 13 көрүгүн барытын киллэрбит. Бу улуу талаан туоһута. Оттон атыттары кытта кыратык тэннээн көрдөххө, А. Кулаков-скайга аллитерация, рифма 60-нуу бы-рыһааннар, Иван Гоголевка аллитерация — 27%, рифмата — 60-70%. Саха поэзия-тыгар рифма, аллитерация сайдыыта учуонай М.Н. Дьяковская доһуннаах-тык чинчийэн үлэ суруйбута баар. Он-тон да көрдөххө, үөһэ этиллибит Сабарай Илгэ ситиһиһилэрэ чулуулартан би-ирдэстэрэ. Ол бэрт эрэйдээх, сыралаах үлэ түмүгэ. Дэлэҕэ да ааптар этиэ дуо: «Тыл тутула, тыл бэйэтэ хоһоон сурул-луутугар улахан оруоллаах, тыл эйигин салайар...», «Ону этиэххэ сөп туох эрэ, ким эрэ эйиэхэ сипсийэр диэн». Уопсай-ынан, хоһоону суруйуу эрэйин-мунгун кини элбэхтик ахтар, ардыгар онтон сыл-таан букатын да айар үлэтин быраҕыан санаталыыр. Сабарай Илгэ сахалыы хо-һоон муусукатын Иван Арбита курдук байышпытын, тутулун тупсарбытын ту-оһуларынан кини газеллара, рубалара буолаллар. Олору олохтоохтук чинчий-бит учуонай М.П. Попова кэрэһелири-нэн, Сабарай Илгэ газеллара ол жанр тас хаҕын эрэ кэппэттэр, дьин сахалыы ис хоһоонорун тутулун тутуһаллар. Кыл-гас, түөртүү строкалаах айымньылары эмиэ дьиннээх саха рубалара. Урут И. Гоголев да, Н. Дьяков да, Айтальын да, атыттар да кизнээрэ сунньунэн форма-ны тутуһаллар (кылгастар, рифмалара бэрээдэктээх), ис хоһоонун үгүстүк кы-айбаттара. Оттон Сабарай Илгэ кизнээр-риттэн аһыйаҕы ааһын эрэ:

Харчы солбуйар барытын аны —
Уйгу-бийаны, доруобуйаны:
Дьоло суох, аһаах — ол аас дьаданы...
Харчы солбуйат тыыннаах дууһаны!

* * *
Үчүгэин баҕаһын —
үрүн тулук эмиийин,
Күөйэ тутан ыламмын,
ытыспар кистээбитим.
Хаар манган эккэр сыстан,
сааскы тэтэркэй имгин,
Хара тыа аскын уураан, —
астым таптал түбэтин.

* * *
Этэ суох эйиэхэ тийдэрбин,
тыл тыһа буоламмын,
Хоһоон кута буоламмын,
иччилээтэрбин тулаһын.
Санаа сүрө буоламмын,
этэн-этитэн хаалларбын.
Иэйи иэ буоламмын,
таптаан-таптатан ыларбын.

Бу холбурдарга хас биридиллэригэр уһун-синньигэс быһаары сыанабыл би-эриэххэ баар этэ, ол кыра ыстатыһа кыаллыбата өйдөнөр, ааҕааччы ылына-рын, ылымматын бэйэтэ быһаарыа буол-лаҕа.

«Күн баҕам» кинигэҕэ барыта отучча газель, сүүстэн тахса рубай — кылгас хоһоонор бааллар. Олору барыларын түмүктүүр курдук сыаналаатааха, Сабарай Илгэ сүрүрбэ бирик үйэ саҕаланна-тыгар бу жанрдыы букатыннаахтык са-хатытта, саха поэзиятыгар бигэттик ата-хтарыгар туруорда диэм этэ.

Хоһоону суруйуу эрэйиттэн-мунгун-тан, айар үлэ умсулдана ыарыһааһыттан, кубулуһааһыттан билигини туруту-нан Сабарай Илгэ улаханник саллыбыт быһыылаах. Лена Уваровская журналист-тар халыпч онгостон куруук ыйытар ый-ытылары эмиэ бирибит: «Иһинин күн сиригэр кэлэрин буоллар, хайыан этэй» — диэн. Уонна, бука иһигэр: «Ээ, оттон итэҕэстэриң хатыһыам суох этэ» эбэтэр «барытыттан туоруом суох этэ, хатыһы-ам этэ» диэҕэ диэн иһигэр кэтэспит бу-луохтаах. Онтуката баара киһитэ атын-нык сангарар киһи буолбут: «Бастаһынан, бу сиргэ төрүөм суоҕа этэ, иккиһинэн, дьахтар буолуом суоҕа этэ, үсүһүнэн, дэ-риэбинэҕэ төрүөм суоҕа этэ, төрдүһүнэн, поэт буолуом суоҕа этэ, бэсһинэн, олох да киһи буолуом суох этэ». урналист соһуйбучча: «Тоҕо » диэбитигэр Сабарай Илгэ быһаарбыт: «Эрэй — киһини поэт онорор. Эрэйдэмэтэх киһи тоҕо бэйэтин санаатын суруйуой».

Бу үйэ аһага олоҕу олорбут (дирек-түрү урут да ылыллыбытын иһин) муу-дарай бөлөһүк, айымньыларын хас би-ирдии строкаларын сүрүрүн тэбитинэн, тымырын тыгытынан бигэргэтэр бэйи-эт тыллара.

Ол да иһин ити тыллартан мин туох да түмүгү онорбоппун. Дьахтар киһи хо-лумтанга тийиэр дьылы санаатын уон-на уларытар диллэр. Уонна иэйи үрдүк өрөгөйүн амсайыт, айар үлэ ыар таарымталарын билбит киһи ол дьарыгыт-тан араҕара саарбах. Буолаары буолан, Моисей фимов этэрини, билигин по-эзия уһулуччу талааннаах бэйиэтэ Анна Парникова — Сабарай Илгэ.

Николай ТОБУРУОКАП,
филологическай наука доктора,
профессор

Понедельник, 12 октября
 09.00 Доброе утро
 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 00.40 Новости
 09.05 Малахов +
 10.20 Модный приговор
 11.20 Контрольная закупка
 12.20 Т/с «Агент национальной безопасности»
 13.20 Детективы
 14.00 Другие новости
 14.20 Понять. Простить
 15.20 Т/с «Обручальное кольцо»
 16.10 Давай поженимся!
 17.00 Федеральный судья
 18.20 Пусть говорят
 19.10 Т/с «След»
 20.00 Жди меня
 21.00 Время
 21.30 Т/с «Террористка Иванова»
 22.30 Д/ф «История одного обмана, или Глобальное потепление»
 23.40 Познер
 01.00 Ударная сила
 01.40 Х/ф «Беглый огонь»
 03.10 Х/ф «День благодарения»

Вторник, 13 октября
 05.00 Доброе утро
 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.40 Новости
 09.05 Малахов +
 10.20 Модный приговор
 11.20 Контрольная закупка
 12.20 Т/с «Агент национальной безопасности»
 13.20, 04.10 Детективы
 14.00 Другие новости
 14.20 Понять. Простить
 15.20 Т/с «Обручальное кольцо»
 16.10 Давай поженимся!
 17.00 Федеральный судья
 18.20 Пусть говорят
 19.10 Т/с «След»
 20.00 Участок
 21.00 Время
 21.30 Т/с «Террористка Иванова»
 22.30 Д/ф «Савелий Крамаров. Дженгльмен удачи»
 00.00 Гении и злодеи
 00.30 Х/ф «Джилли»
 02.40 Х/ф «Первобытный мир», 1 серия

Среда, 14 октября
 05.00 Доброе утро
 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.40 Новости
 09.05 Малахов +
 10.20 Модный приговор
 11.20 Контрольная закупка
 12.20 Т/с «Агент национальной безопасности»
 13.20 Детективы
 14.00 Другие новости
 14.20 Понять. Простить
 15.20 Т/с «Обручальное кольцо»
 16.10 Давай поженимся!
 17.00 Федеральный судья
 18.20 Пусть говорят
 19.10 Т/с «След»
 20.00 Д/ф «Эмигранты. Путь домой»
 21.00 Время
 21.30 Т/с «Террористка Иванова»
 22.30 Д/ф «Михаил Козаков. От любви до ненависти»
 00.00 Х/ф «На линии огня»
 01.50 Футбол. Отборочный матч чемпионата мира. Сборная России - сборная Азербайджана. Прямой эфир из Баку
 04.00 Д/ф «Смелые люди»

Четверг, 15 октября
 05.00 Доброе утро
 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.40 Новости
 09.05 Малахов +
 10.20 Модный приговор
 11.20 Контрольная закупка
 12.20 Т/с «Агент национальной безопасности»
 13.20, 04.10 Детективы
 14.00 Другие новости
 14.20 Понять. Простить
 15.20 Т/с «Обручальное кольцо»
 16.10 Давай поженимся!
 17.00 Федеральный судья
 18.20 Пусть говорят
 19.10 Т/с «След»
 20.00 Участок
 21.00 Время
 21.30 Т/с «Террористка Иванова»
 22.30 Человек и закон
 00.00 Судите сами
 00.50 Х/ф «Расчет»
 02.40 Х/ф «Первобытный мир», 2 серия

Пятница, 16 октября
 05.00 Доброе утро
 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.40 Новости
 09.05 Малахов +
 10.20 Модный приговор
 11.20 Контрольная закупка
 12.20 Т/с «Агент национальной безопасности»
 13.20 Детективы

14.00 Другие новости
 14.20 Понять. Простить
 15.20 Т/с «Обручальное кольцо»
 16.10 Давай поженимся!
 17.00 Федеральный судья
 18.20 Пусть говорят
 19.10 Т/с «След»
 20.00 Поле чудес
 21.00 Время
 21.30 Минута славы
 23.00 «Вспомни, что будет»
 23.50 Х/ф «День сурка»
 01.50 Х/ф «Жизнь хуже обычной»
 03.50 Х/ф «Первобытный мир», 3 серия

Суббота, 17 октября
 05.40, 06.10 Х/ф «Город мастеров»
 06.00, 10.00, 12.00 Новости
 07.20 Играй, гармонь любимая!
 08.00 Мультфильм
 08.50 Умники и умницы
 09.40 Слово пастыря
 10.10 Смак
 10.50 Д/ф «Бриллиантовая ручка короля комедии»
 12.10 Живо мир
 13.10 Хочу знать
 14.00 Х/ф «Коко Шанель»
 17.50 Кто хочет стать миллионером?
 18.50, 21.15 Ледниковый период
 21.00 Время
 22.20 Прожекторперискиптон
 23.00 Что? Где? Когда?
 00.20 Т/с «Остаться в живых»
 01.50 Х/ф «Народ против Ларри Флинта»
 04.10 Д/ф «Спасите наши души. Ребенок за штурвалом»
 05.10 Детективы

Воскресенье, 18 октября
 06.00, 10.00, 12.00 Новости
 06.10, 08.20 Мультфильм
 06.20 Х/ф «Выстрел»
 07.50 Служу Отчизне!
 09.10 Здоровье
 10.10 Непузырь заметки
 10.30 Пока все дома
 11.20 Фазенда
 12.10 Д/ф «Моя родословная. Елизавета Боярская»
 13.10 Хочу знать
 13.50 Удача
 14.30 «Петля Нестерова»
 16.00 Д/ф «Михаил Козаков. Встреча со зрителями»
 17.20 Большие гонки
 18.40, 22.00 Достояние республики
 21.00 Воскресное Время
 23.00 Т/с «Обмани меня»
 23.50 Футбол. Чемпионат России. XXV тур. «Спартак» - «Локомотив»

Понедельник, 12 октября
 05.00 Доброе утро, Россия!
 09.05 Д/ф «Гарем»
 10.00, 22.50 Т/с «Штрафбат»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
 11.30, 14.20, 16.40, 20.30 Вести-Москва
 11.50, 14.40 Х/ф «Женщина-зима»
 13.40, 16.30 Дежурная часть
 17.20 Т/с «Однажды будет любовь»
 18.10 Т/с «Две стороны одной Анны»
 19.00 Т/с «Кармелита. Цыганская страсть»
 20.50 Спокойной ночи, малыши!
 21.00 Т/с «Исаев»
 21.55 Т/с «Тайны следствия»
 23.50 Вести+
 00.10 Мой серебряный шар
 01.00 Честный детектив

Вторник, 13 октября
 05.00 Доброе утро, Россия!
 09.05, 00.10 Д/ф «Неизвестный бенефис. Савелий Крамаров»
 10.00, 22.50 Т/с «Штрафбат»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
 11.30, 14.20, 16.40 Вести-Московская область
 11.50 Т/с «Каменская»
 13.40, 16.30 Дежурная часть
 14.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
 15.35 Суд идет
 17.20 Т/с «Однажды будет любовь»
 18.10 Т/с «Две стороны одной Анны»
 19.00 Т/с «Кармелита. Цыганская страсть»
 20.30 Вести-Москва
 20.50 Спокойной ночи, малыши!
 21.00 Т/с «Исаев»
 21.55 Т/с «Тайны следствия»
 23.50 Вести+
 00.10 Х/ф «Опасная земля»

Среда, 14 октября
 05.00 Доброе утро, Россия!
 09.05 Д/ф «Предать вождя. История свержения Хрущева»

12 октября, понедельник
 6:35 Утренняя зарядка
 7:00 «Новый день»
 17:30 «Геван»: олонхосут, нимакалан, рапсод...
 18:00 «Саха Сирэ» Информационная биэри
 18:15 «Түбүктэр, түмүктэр...» («Майа» ТВ)
 18:45 «Күнчээн»: Айыы обото
 19:00 «Якутия» Информационная программа
 19:15 «Харах далыгар» токшоу
 20:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
 21:05 «Сарыал»: Дыгын Дархан
 21:35 «Оюнньор» уус-уран киинэ
 21:55 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

13 октября, вторник
 6:35 Утренняя зарядка
 7:00 «Новый день»
 8:00 НОВОСТИ
 17:30 «Шаг вперед» (ТРК «Алмазный край»)
 18:00 «Саха Сирэ» Информационная биэри
 18:15 «Холумтан» («Бэрдьгэс» ТВ)
 18:45 «Күнчээн»: Ымыычаан
 19:00 «Якутия» Информационная программа
 19:15 «Бизнес-формула»
 19:30 «Чэгийн»: Безопасность дорожного движения. - Прямой эфир
 20:15 «Реальный шаг»
 20:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
 21:05 «Тыа сирэ»
 21:35 «Мэзэ спорт»
 22:05 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

10.00, 22.50 Т/с «Штрафбат»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
 11.30, 14.20, 16.40 Вести-Московская область
 11.50 Т/с «Каменская»
 13.40, 16.30 Дежурная часть
 14.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
 15.35 Суд идет
 17.20 Т/с «Однажды будет любовь»
 18.10 Т/с «Две стороны одной Анны»
 19.00 Т/с «Кармелита. Цыганская страсть»
 20.50 Спокойной ночи, малыши!
 21.00 Т/с «Исаев»
 21.55 Т/с «Тайны следствия»
 23.50 Вести+
 00.10 Моя тетя!
 02.10 Горячая десятка

Четверг, 15 октября
 05.00 Доброе утро, Россия!
 09.05 Д/ф «Целуй меня крепче»
 10.00, 22.50 Т/с «Штрафбат»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
 11.30, 14.20, 16.40 Вести-Московская область
 11.50 Т/с «Каменская»
 13.40, 16.30 Дежурная часть
 14.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
 15.35 Суд идет
 17.20 Т/с «Однажды будет любовь»
 18.10 Т/с «Две стороны одной Анны»
 19.00 Т/с «Кармелита. Цыганская страсть»
 20.30 Вести-Москва
 20.50 Спокойной ночи, малыши!
 21.00 Т/с «Исаев»
 21.55 Т/с «Тайны следствия»
 23.50 Вести+
 00.10 Х/ф «Труп невесты»

Пятница, 16 октября
 05.00 Доброе утро, Россия!
 09.05 Мусульмане
 09.15 Мой серебряный шар
 10.10 Д/ф «Смерть кулиара. Вильям Похлебкин»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
 11.30, 14.20, 16.40 Вести-Московская область
 11.50 Т/с «Каменская»
 13.40, 16.30 Дежурная часть
 14.40 Т/с «Улицы разбитых

фонарей»
 15.35 Суд идет
 17.20 Т/с «Однажды будет любовь»
 18.10 Т/с «Две стороны одной Анны»
 19.00 Т/с «Кармелита. Цыганская страсть»
 20.30 Вести-Москва
 20.50 Спокойной ночи, малыши!
 21.00 Юрмала-2009
 22.30 Концерт Николая Баскова «Не только о любви»
 00.50 Х/ф «Настоящая Мак-Кой»

Суббота, 17 октября
 05.10 Х/ф «Случайные пассажиры»
 06.45 Вся Россия
 06.55 Сельский час
 07.25 Диалоги о животных
 08.00, 11.00, 14.00 Вести
 08.10, 11.10 Вести-Московская область
 08.20 Военная программа
 08.45 Субботник
 09.25 Мультфильм
 09.35 Анимационный фильм «Все псы падают в рай»
 11.20 Национальный интерес
 12.20 Комната смеха
 13.15 Сенат
 14.20 Вести-Москва
 14.30 Х/ф «Любовники»
 16.20 Ты и я
 17.20 Субботний вечер
 19.15, 20.40 Х/ф «Абонент временно недоступен»
 20.00 Вести в субботу
 23.40 Х/ф «Стритрейсеры»
 01.55 Х/ф «Полицейская академия - 6»

Воскресенье, 18 октября
 05.20 Х/ф «Командир счастливой «Шуки»
 07.10 Смехопанорама
 07.40 Сам себе режиссер
 08.30 Утренняя почта
 09.05 Х/ф «Потапов, к доске!»
 11.00, 14.00 Вести
 11.10 Неделя в городе
 11.50 Городок
 12.20 Сто к одному
 13.15 Парламентский час
 14.20 Вести-Москва
 14.30 Дежурная часть
 15.00 Честный детектив
 15.30 Аншлаг
 16.55 Песни кино
 18.10 Х/ф «Варенька»
 20.00 Вести недели
 21.05 «По следу Феникса»
 23.00 Специальный корреспондент
 00.00 «Корабль-призрак»

Понедельник, 12 октября
 10.35, 17.00 Хоккей. КХЛ. Открытый чемпионат России. ЦСКА - «Спартак» (Москва)
 12.45, 15.00, 19.10, 22.30, 04.30, 07.30 Вести-спорт
 13.00 Зарядка с чемпионом
 13.10 Мультфильм
 13.45 Мастер спорта
 14.00, 06.45 Летопись спорта
 14.30 Путь Дракона
 15.10 Вести-спорт.
 15.20 Баскетбол. Международный турнир. Женщины.
 19.20, 07.45 Волейбол. Чемпионат России. Мужчины.
 20.30 Футбол.
 22.45 Хоккей по понедельникам. КХЛ.
 04.50 Профессиональный бокс. Энцо Маккаринелли (Великобритания) против Ола Афолаби (Великобритания).
 05.40 Неделя спорта
 07.15 Рыбалка с Радзишевским
 09.30 Летние игры экстремальных видов спорта «Адреналин Геймз»
 10.00 Хоккей. КХЛ.

Вторник, 13 октября
 12.00 Страна спортивная
 12.30 Рыбалка с Радзишевским
 12.45, 15.00, 17.40, 22.45, 03.45, 03.55 Вести-спорт
 13.00 Зарядка с чемпионом
 13.10 Мультфильм
 13.45 Мастер спорта
 14.00, 00.20 Неделя спорта
 15.15 Хоккей. КХЛ.
 17.55 Хоккей. КХЛ.
 20.15 Скоростной участок
 20.45 Футбол.
 22.55 Футбол.
 01.25 Хоккей. КХЛ.
 06.05 Вечер боев М-1.

09.00 Хоккей. КХЛ.

Среда, 14 октября
 11.00 Автоспорт.
 12.45, 15.00, 17.40, 21.40, 04.30, 06.50 Вести-спорт
 13.00 Зарядка с чемпионом
 13.10 Мультфильм
 13.45 Мастер спорта
 14.00, 06.45 Летопись спорта
 14.30 Путь Дракона
 15.10 Вести-спорт.
 15.20 Баскетбол. Международный турнир. Женщины.
 19.20, 07.45 Волейбол. Чемпионат России. Мужчины.
 20.30 Футбол.
 22.45 Хоккей по понедельникам. КХЛ.
 04.50 Профессиональный бокс. Энцо Маккаринелли (Великобритания) против Ола Афолаби (Великобритания).
 05.40 Неделя спорта
 07.15 Рыбалка с Радзишевским
 09.30 Летние игры экстремальных видов спорта «Адреналин Геймз»
 10.00 Хоккей. КХЛ.

Четверг, 15 октября
 10.35 Хоккей. КХЛ.
 12.45, 15.00, 19.15, 00.15, 03.45, 06.30 Вести-спорт
 13.00 Зарядка с чемпионом
 13.10 Мультфильм
 13.45 Мастер спорта
 14.00 Хоккей России
 15.15, 08.35 Футбол.
 17.15 Футбол.
 19.25 Точка отрыва
 20.00 Баскетбол.
 21.55 Хоккей. КХЛ.
 00.25 Летопись спорта
 00.55 Профессиональный бокс. Энцо Маккаринелли (Великобритания) против Ола Афолаби (Великобритания).
 01.50 Баскетбол.
 04.05 Футбол.
 06.40 Баскетбол.

Пятница, 16 октября
 10.35, 17.10 Хоккей. КХЛ.
 12.45, 15.00, 19.20, 22.30, 03.15, 05.55 Вести-спорт
 13.00 Зарядка с чемпионом
 13.10 Мультфильм
 13.45 Мастер спорта
 14.00, 06.35 Скоростной участок
 20.00 Баскетбол.
 21.55 Хоккей. КХЛ.
 00.25 Летопись спорта
 00.55 Профессиональный бокс. Энцо Маккаринелли (Великобритания) против Ола Афолаби (Великобритания).
 01.50 Баскетбол.
 04.05 Футбол.
 06.40 Баскетбол.

15.15 Волейбол.
 19.30 Стрельба из лука.
 20.00 Баскетбол.
 21.55 Летопись спорта
 22.40 Рыбалка с Радзишевским
 22.55, 06.05 Футбол России.
 23.30 Баскетбол.
 01.25 Баскетбол.
 03.35 Вести-спорт.
 03.55 Футбол.
 07.05 Баскетбол.
 08.50 Футбол.

Суббота, 17 октября
 10.50 Футбол.
 12.50, 15.00, 19.10, 22.40, 04.10, 06.40 Вести-спорт
 13.05 Баскетбол.
 15.10, 04.30 Вести-спорт.
 15.20 Летопись спорта
 15.50 Будь здоров!
 16.20, 08.50 Футбол.
 18.35 Стрельба из лука.
 19.20 Футбол России.
 19.55 Футбол. Премьер-лига.
 21.55 Точка отрыва
 22.55 Хоккей. КХЛ.
 01.15 Футбол.
 01.45 Профессиональный бокс. Амир Хан (Великобритания) против Марко Антонио Баррера (Мексика).
 02.55 Автоспорт.
 04.40 Футбол.
 06.50 Футбол.

Воскресенье, 18 октября
 10.50 Хоккей. КХЛ.
 12.50, 15.00, 19.40, 22.40, 04.05, 06.40 Вести-спорт
 13.05 Баскетбол.
 15.10, 04.25 Вести-спорт.
 15.20 Страна спортивная
 15.45 Футбол.
 17.40 Футбол.
 19.55 Волейбол.
 21.45 Профессиональный бокс. Энцо Маккаринелли (Великобритания) против Ола Афолаби (Великобритания).
 22.55 Хоккей. КХЛ.
 01.15 Летопись спорта
 01.45 Автоспорт.
 04.40 Футбол.
 06.50 Футбол. Премьер-лига.
 08.50 Волейбол.

14 октября, среда
 6:35 Утренняя зарядка
 7:00 «Новый день»
 17:30 «Полярная звезда»: Дневник юнкора
 18:00 «Саха Сирэ» Информационная биэри
 18:15 «Эйгэ» («Сунтаар сулуһа»)
 18:45 «Күнчээн»: Күлүмэн-2
 19:00 «Якутия» Информационная программа
 19:15 «Парламентский вестник»
 19:45 «Социум»: об обеспечении детей сирот жильем
 20:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
 21:05 «Аал-луук мас»: Күн күбэй ийэ Татьяна Кулаковская
 21:35 «Простые истины»
 22:05 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

15 октября, четверг
 6:40 Утренняя зарядка
 7:00 «Новый день»
 17:30 «Верность» документальный фильм
 18:00 «Саха Сирэ» Информационная биэри
 18:15 «Улэ кинитэ» («Ньурба» ТВ)
 18:45 «Күнчээн»: Кэрэ биһигэ
 19:00 «Якутия» Информационная программа
 19:15 «Диалог с властью» прямой эфир
 20:00 «Якутия лицом к миру»: Визит делегации РС(Я) в Республику Корея
 20:30 «Саха Сирэ - Якутия» Информационная программа
 21:05 «Однажды вечером...» прямой эфир
 22:05 «Саха Сирэ - Якутия» Информационная программа

16 октября, пятница
 6:30 Утренняя зарядка
 7:00 «Новый день»
 17:30 «Геван»
 18:00 «Саха Сирэ» Информационная биэри
 18:15 «Биһиги сир» («Нам» ТВ)
 18:45 «Күнчээн»
 19:00 «Якутия» Информационная программа

онная программа
 19:15 «Правоведь»
 19:45 «Аал-луук мас»: Почтенная Кундээдэ Хотун
 20:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа (по спутниковой системе распространения)
 21:05 «Кизэлик...» аһаҕас эфир
 22:05 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

17 октября, суббота
 17:00 «Эх, дороги...» («Ленский филиал»)
 17:30 «Тарбаахпытын астыахха»
 18:00 «Истинг илдьит»
 18:45 «Штрихи к портрету»
 19:15 «Реальный шаг»
 19:30 «Саха Сирэ. Күнтэн күн» Информационная биэри
 20:05 К Дню работников дорожного хозяйства и пищевой промышленности
 20:35 «Эргимтэ»
 20:50 «Сардаана»
 21:20 ТВ-спорт: II Всероссийские финальные соревнования по нац. видам спорта среди сельского населения России ДСО «Урожай»
 21:35 «Уостан түспэт ырыалар» концерт
 22:30 «Саха Сирэ. Күнтэн күн» Информационная биэри

18 октября, воскресенье
 17:00 «Хотугу сулус» телевизионный курэх
 17:30 «Тайна Чингис Хаана» Фильм о фильме
 18:00 «Истинг илдьит»
 18:30 ТВ-фондатыттан: «Ытык дьоммут алгыстаах тыллара»
 19:00 «Уруу алгыһа»
 19:30 «Якутия. День за днем» Информационная программа
 20:05 «Мегапроекты»: Точка взаимодействия
 20:35 «Время лидера»: Закрываете сезон МССО-2009
 21:05 «Күн күбэй кинибэр ийэбэр...» концерт
 22:00 «Якутия. День за днем» Информационная программа

Күндү, күнү ээбигин, ээбигин, хос ээбигин, үлэ ветераны, үтүөлээх рационализаторын, улуус бочуоттаах кишинин **СИВЦЕВ НАУМ НАУМОВИЧЫ** өр сыллаах сыралаах, түбүктээх үлэң түмүктүрдээх бочуотунан үрдүк сыанабылы ылбытынан, «С тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлөөх үлэһитэ» бэлиэһүнэн наһараадаламмыккынан ис сүрэхтэн итиитик-истинник эвэрдэлибит. Тапталлаах киһибиһигэр сүгүрүйөн турамыт чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, уһун олоһу, олох үөһүгэр үөрэ-көтө, өссө да үлэли-хамсыы этэнгэ сылдьарга баһарабыт.

Эвэрдэни кытта кыргыттарың, уолаттарың, кийииттэриң, күтүөттэриң, сиэннэриң, хос сиэннэриң

Күндү аҕабытын, эһэбитин, хос эһэбитин, үлэ ветеранын, үтүөлөөх рационализаторын, улуус бочуоттаах кишинин **СИВЦЕВ НАУМ НАУМОВИЧЫ** өр сыллаах сыралаах, түбүктээх үлэң түмүктүрдээх бочуотунан үрдүк сыанабылы ылбытынан, «С тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлөөх үлэһитэ» бэлиэһүнэн наһараадаламмыккынан ис сүрэхтэн итиитик-истинник эвэрдэлибит. Тапталлаах киһибиһигэр сүгүрүйөн турамыт чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, уһун олоһу, олох үөһүгэр үөрэ-көтө, өссө да үлэли-хамсыы этэнгэ сылдьарга баһарабыт.

Эвэрдэни кытта кыргыттарың, уолаттарың, кийииттэриң, күтүөттэриң, сиэннэриң, хос сиэннэриң

Никольскай олохтообун, «Истэр» бааһынай хаһаайыстыба баһылыгын, Нам улуунун бочуоттаах гражданинын **БЕ-РЕЖНЕВ ИВАН ИВАНОВИЧЫ** «Саха республикатын тыатын хаһаайыстыбатын ветерана» буолбуккунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһэр ситиһинини, дьиэ кэргэннэр дьолу-саргыны.

«Никольскай нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата

И.С. арапов аатынан Никольскай-даабы Сир музейын директорын, Нам улуунун бочуоттаах гражданинын **КРИ-ВОШАПКИН ГЕОРГИЙ ИЛЬИЧЫ** «Саха республикатын культуратын үтүөлөөх үлэһитэ» үрдүк ааты ылбыккынан үөрэн туран эвэрдэлибит. Кырдыары, сааһыраы билимэккэ өссө да дьонун-сэргэн туһугар үлэли-хамсыы сылдьарга баһарабыт.

«Никольскай нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата

Убаастабыллаах **ГЕОРГИЙ ИЛЬИЧ!** «Саха республикатын культуратын үтүөлөөх үлэһитэ» үрдүк ааты ылбыккынан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, улууспут музейа чэчири сайдарыгар сэмэй кылааккын киллэрэ тураргар, Нам улуунун аатырда турдун. Эн айым-ныһаах үлэһинэн үөрөбүт, астынабыт, киэн туттабыт.

Салбаг нэһилиэгин кырдыабаһастара, үлэ ветераннара уонна пенсионердара

Убаастабыллаах **МАТРЕНА МИХАЙЛОВНА ВИНОКУРОВАНЫ** үбүлүөйүнэн итиитик-истинник эвэрдэһэн туран, ыараханы тулуйан эр санаабын төлөрүшпэккэ үлэ үөһүгэр сылдьарың сөһөн-махтайан туран өссө да сүүрбүгүн курдук сүүрөн, дьонно-сэргэҕэ эрэл, доһор буолан чэгиэн-чэбдик сырыт.

Атас-доһор дьонун Трапезниковтар, Намтан Ивановтар, Николовтар, Винокуровтар

Күндү биһир дойдулаахпытын, быраппытын **СТАРКОВ АНДРЕЙ ПЕТРОВИЧЫ**, уостан түспэт ырыалардаах мелодиһы, 2 Хомустаахха ырыа кэрэ эйгэтигэр оһолору уһууааччыны, өрөгөйдөөх үбүлүөйүнэн үөрэн-көтөн туран эвэрдэлибит. Инникитин өссө да айа-тута, дьону-сэргэни кэрэ, намын ырыаларынан угуя, дуоһута, үөрдө сырыт. Талааның уһараабакка уруйда-на турдун. Дьонно-сэргэҕэр, оһолоргор дьолу-соргуну баһарабыт.

Биһир дойдулаахтарың Винокуровтар, Павловтар, Березкиннар, эдьийиң Христина Семенова

Күндү оһолорбутун **АННАНЫ** уонна **ИВАНЫ** бүгүңнү үөрүүлээх күңнүтүнэн-ыал буолбуккутунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһинилэри, бэйэ-бэйэҕитин өйөһөн-өйдөһөн уһундук дьоллоохтук оһолорун, элбэх ыччаттарданан

Ийэлэргит Матрена Романовна, Наталья Семеновна, Петровна, Прокопьевтар, Лукиннар, Кудриннар, Беляевтар, Москвитиннар, Андросовтар, Кривошапкиннар, Сыромятниковтар

Күндү оһолорбутун **АННАНЫ** уонна **ИВАНЫ** бүгүңнү үөрүүлээх күңнүтүнэн-ыал буолбуккутунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһинилэри, бэйэ-бэйэҕитин өйөһөн-өйдөһөн уһундук дьоллоохтук оһолорун, элбэх ыччаттарданан

Ийэлэргит Матрена Романовна, Наталья Семеновна, Петровна, Прокопьевтар, Лукиннар, Кудриннар, Беляевтар, Москвитиннар, Андросовтар, Кривошапкиннар, Сыромятниковтар

Күндү оһолорбутун **АННАНЫ** уонна **ИВАНЫ** бүгүңнү үөрүүлээх күңнүтүнэн-ыал буолбуккутунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһинилэри, бэйэ-бэйэҕитин өйөһөн-өйдөһөн уһундук дьоллоохтук оһолорун, элбэх ыччаттарданан

Ийэлэргит Матрена Романовна, Наталья Семеновна, Петровна, Прокопьевтар, Лукиннар, Кудриннар, Беляевтар, Москвитиннар, Андросовтар, Кривошапкиннар, Сыромятниковтар

Күндү оһолорбутун **АННАНЫ** уонна **ИВАНЫ** бүгүңнү үөрүүлээх күңнүтүнэн-ыал буолбуккутунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһинилэри, бэйэ-бэйэҕитин өйөһөн-өйдөһөн уһундук дьоллоохтук оһолорун, элбэх ыччаттарданан

Ийэлэргит Матрена Романовна, Наталья Семеновна, Петровна, Прокопьевтар, Лукиннар, Кудриннар, Беляевтар, Москвитиннар, Андросовтар, Кривошапкиннар, Сыромятниковтар

Күндү оһолорбутун **АННАНЫ** уонна **ИВАНЫ** бүгүңнү үөрүүлээх күңнүтүнэн-ыал буолбуккутунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһинилэри, бэйэ-бэйэҕитин өйөһөн-өйдөһөн уһундук дьоллоохтук оһолорун, элбэх ыччаттарданан

Ийэлэргит Матрена Романовна, Наталья Семеновна, Петровна, Прокопьевтар, Лукиннар, Кудриннар, Беляевтар, Москвитиннар, Андросовтар, Кривошапкиннар, Сыромятниковтар

Күндү оһолорбутун **АННАНЫ** уонна **ИВАНЫ** бүгүңнү үөрүүлээх күңнүтүнэн-ыал буолбуккутунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһинилэри, бэйэ-бэйэҕитин өйөһөн-өйдөһөн уһундук дьоллоохтук оһолорун, элбэх ыччаттарданан

Ийэлэргит Матрена Романовна, Наталья Семеновна, Петровна, Прокопьевтар, Лукиннар, Кудриннар, Беляевтар, Москвитиннар, Андросовтар, Кривошапкиннар, Сыромятниковтар

Күндү оһолорбутун **АННАНЫ** уонна **ИВАНЫ** бүгүңнү үөрүүлээх күңнүтүнэн-ыал буолбуккутунан итиитик-истинник эвэрдэлибит. Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэһитигэр үрдүк ситиһинилэри, бэйэ-бэйэҕитин өйөһөн-өйдөһөн уһундук дьоллоохтук оһолорун, элбэх ыччаттарданан

Ийэлэргит Матрена Романовна, Наталья Семеновна, Петровна, Прокопьевтар, Лукиннар, Кудриннар, Беляевтар, Москвитиннар, Андросовтар, Кривошапкиннар, Сыромятниковтар

Распоряжение

О потраве посевов зерновых культур

В связи с массовой потравой посевов зерновых культур и поздней уборки зерна, распоряжаюсь:

1. Главам МО наследов:
- 1.1. Взять под персональную ответственность контроль уборки зерновых культур.
- 1.2. Провести разъяснительную работу среди населения о важности заготовки зерна и сенажа в оставшееся время.
- 1.3. Строго запретить открытые изгороди, ворот, спиливания сруба жердей населением до окончания уборочных работ.
2. Управлению сельского хозяйства (едоров И.И.):
- 2.1. Обеспечить под персональную ответственность уборку оставшихся посевов.
- 2.2. Взять под строгий контроль открытия изгороди путем открытия ворот, спиливанием и сруба жердей.
- 2.3. В случае умышленной потравы посевов и взлома изгородей принять административные меры к нарушителям.
3. СХПК «Бастын» (Новгородв Н.В.), к х «Сухаһыт» (Сивцев Н.Н.), СХПК МТС «Намский» (едоров П.Л.) в срок до 15 октября закончить уборочные работы.
4. едакции газеты «Энсиэли» (Касьянов В.Г.) опубликовать данное распоряжение.
5. Контроль исполнения данного распоряжения возложить на 1 зам. главы МО «Намский улус» Слепцова Н.В.

Глава улуса А. Ильин

ООО «Сельхозтехника Якутии» предлагает для предприятий и населения широкий ассортимент запчастей к тракторам МТЗ (82, 892, 952, 1221, 1523), ДТ-75, Т-16, Т-25, Т-40, Т-130, Т-150, Т-170, ТДТ-55, ЛТЗ-55/60

- Трактора МТ -82 Н -50, Н -100, сдвоенные Н 10-10, Прицепы 2ПТС-4,5 (Саранск) и запча- фланцы, привода к Н
- сти к ним Насосы масляные шестеренные
- апчасти к сенокосилкам в большом НМ -25, НМ -25А
- ассортименте (пр-ва оссии) Гидроцилиндры на ДТ-74, Т-130, Т-150, МТ -100, МТ -82 (нового образца),
- Грабли роторные ГВ -6 Т-16 25
- Погрузчик ПКУ-0,8 (без ковша), запча- ГУы для МТ , ДТ-75, Т-150, Д-65
- сти для ремонта погрузчиков КУН и ПКУ (М)
- емкомплекты и манжеты к гидроци- Гидроцилиндры к погрузчикам
- линдрам КУН, ПКУ, гидроцилиндры, крон- Передние мосты МТ -82, редуктора,
- штейны и т.д. валы и полуоси и запчасти к ним (кон-
- Гусеницы, каретки и запчасти к карет- вейерные).
- кам ДТ-75 Гидрошланги ВД гайка-19,24,32
- Двигатели Д-243 (МТ) (муфты разрывные, соединительные
- Д-245 (для ИЛ бычок, ГА), А-41, Д- гайка-24,32, штуцера переходные к
- 260 (для трактора Т-150) 19,24,32).
- Принимаем заявки на двигатели Д-120- ВД на насосы дозатора, ремни, саль-
- 44 45 (дизельный), (Т-16 25), Д-144 (Т-40) ники, ремкомплекты, подшипники.
- апчасти к двигателям Д-240 243, Д- Стекла МТ , ДТ-75, ТДТ-55 пере-
- 245, Д-260, А-01 41, СМД-14 18, Д-65 дние, задние, боковые, дверные
- (М), СМД-60 72, (Т-150), Д-21 (Т-16 25), Каталог «Беларусь-1221», МТ -82,
- Д-144 (Т-40) (коленвалы, головки, блока, Т-16, Т-25, Т-40, ЛТ -60, Т-150, ДТ-75,
- топливные аппаратуры, ремкомплекты, ТДТ-55, КС -2,1, К Н-2,1, КДН-210,
- стартера, поршневые группы, вкладыши). К НВ-5,6.
- езина передняя и задняя для тракто- уководства по ремонту и эксплуа-
- ров МТ -82, ЛТ -60, МТ -892 920 952 тации МТ , Т-16, Т-25, Т-40.
- 1025 1221, Т-16 Т-25 Т-40 Т-150, для с Кабина 70-6700010-04 (МК нов. обр.) в
- машин, тракторных прицепов, камер всех сборе
- видов. Кабина ТДТ-55 (без стекол), запча-
- Турбокомпрессора ТК -6, ТК -7, ТК - ти к ТДТ-55
- 8,5, ТК -11 всех видов. Водяные радиаторы сердцевины и
- Топливные насосы МТ (Д-240 243), Д- бачки к ним (МТ , ДТ-75, Т-150)
- 245, Д-260, Д-144, Т-16 25, А-01, А-41, СМД- Кожухи корзины сцепления МТ , А-
- 18, СМД-60 (форсунки, плунжерные пары, 01 41, СМД, Т-16 25, Д-144 (Т-40), Д-65
- клапанные пары, распылители, трубки ВД, диски сцепления всех тракторов.
- трубки топливные) Принимаем и изучаем потребность
- Новинка на запасные части пресс-подбор ика
- Новое поколение эксклюзивных высо- П -145С производства «Бежецксель-
- кокачественных топливных насосов фор- маш» от крестьянских хозяйств и част-
- мы «МОТО» пр-ва Чехии взамен ных фермеров, а также принимаем
- обычных российских топливных насосов заявки на доильные агрегаты АИД-2 (ин-
- и запчасти к ним. дивидуальные) для частных хозяйств.
- Пусковые двигатели ПД-10 350, ПД-8 Более 4000 наименований запчастей.
- и запчасти к ним. апчасти оригинальные (конвейерные)
- КПП МТ и запчасти к ним, раздаточ- и импортные. Высокое качество запча-
- ная коробка. стей. Индивидуальный подход к каждо-
- Гидрораспределители -80-3 1-22 (Т- му клиенту. Оперативная отгрузка. Про-
- 16 25), -80-3 1-222-ДТ-75, МТ), -80-3 фессиональная консультация по выбо-
- 4-222 (МТ), -160-3 1-111, ру запчастей.
- 160 3 1-222. Адрес: ул. 50 лет Советской Армии,
- Стартера универсальные редукторные 55. Тел факс: 347970, 347659, 347650
- (пр-во Чехии) 12В, 24В, бендиксы и реле Время работы: с 8.30 до 18ч. без пере-
- втягиваю ие стартера 12В к ним. рыва на обед. В субботу с 9 ч. до 14 ч.
- Генераторы Т-16, Т-25, Т-40, ЛТ -55 Выходной-воскресенье.
- 60, МТ , ДТ-75, Т-150. Доставка по городу бесплатно. По
- Магнета М-68, М-124, М-130, М-149 заявке клиентов возможна поставка за-
- Насосы шестеренные Н -10, Н -14Г- частей в ближайшие улусы.
- Л, Н -16Г- Л, Н -32А-3, Н -32М-4,

БИЛЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

Администрация МО «Ленский наслег» приглашает на работу: на должность главного специалиста по делопроизводству. Требования: опыт работы по трудовым отношениям, оформлению деловой переписки, формирование дел в соответствии с утвержденными правилами, свободное владение ПК, М (, Е), работа в интернете. езюме принимаются до 16 октября 2009 г.: с. Намцы, ул. Ст. Платонова, 28. Подробная информация по тел. 41352, ежедневно с 9 до 18 ч.

Проводятся повторные открытые торги в форме аукциона по продаже производственной базы СХПК «Энсиэли», находя ейся по адресу: с. Крест-Кытыл, ул. Березовая 1 2. Дата и место проведения торгов: 20 октября 2009 г. в 14 ч. дня по адресу: г. кутск, ул. Орджоникидзе 7 2, офис 17. Тел/факс: 444086

«Россельхозбанк» ААУФ. Арассыыйа Кэтин Бааһыттар Гэаратыйыттан № 3349.

РоссельхозБанк
Якутский региональный филиал

100% судаарыстыба бас билэр үптээх баан

Баан филиалыгар уонна улуустардаабы салааларыгар үлэһит кадрын резервэтигэр управляюшайдары, бухгалтерскай, кредитнэй, кассовай үлэһиттэри ыгырабыт.

СҮРҮН ИРДЭБИЛ:
Экономическэй, юридическэй үрдүк үөрэх.
Баан эйгэтигэр үлэ уопута.
Резюмеһы маннык аадырыска күүтэбит:
Факс (4112) 34-37-73
e-mail: Likhanova@yakutia.rshb.ru

Дьокуускай, Курашов аатынан улуусса, 28/1 дьиэтэ,
тел/факс: (4112) 34-37-73
16 улууска - баан эһин салаалара

ИП Софронов ИП предлагает

Преобразите Ваши фотографии в персональный подарок!

пазлы, кружки с Вашим снимком! Теперь и на ТАРЕЛКАХ
Печать дипломов, благодарственных писем, офисных вывесок, табличек, бейдж на металле

А так же печать на футболке, магните, брелоке, фотокристалле, металлокерамике

ФОТО И ПОЛИГРАФИЧЕСКИЕ УСЛУГИ
печать фотографий от 6 руб.
с пленок, цифровых носителей

Спешное фото на документы! художественное фото
выездное фото (торжеств, мероприятий, коллективов)
продажа фототоваров

Наш адрес: с. Намцы, ул. Н. Винокурова, д. 13
«Кодак - экспресс» (напротив ЦН им. Шестакова). Тел/факс: (411-62) 42-308

